

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

75. koosolek.

1. juulil 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumistest juunikuul.
3. Komisjonide täiendavad valimised.
4. Eesti-Taani vahelise kurjategijate vastastikku väljaandmise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.
5. Eesti-Norra vahelise kurjategijate väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.
6. Eesti-Türgi kaubandus- ja laevanduslepingu kinnitamise seadus — III lugemisel.
7. Eesti Vabariigi 1930/31. a. kulude ja tulude lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 1 — III lugemisel.
8. Riigi 1931/32. aasta eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — III lugemisel.
9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 5 — III lugemisel.
10. Tolliseadustiku muutmise seadus — III lugemisel.
11. Kaubalaeva teki juht- ja meeskonna sõidu seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.
12. Väljaspool linnu ja alevi asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
13. Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduse muutmise seadus — III lugemisel.
14. Kiirsõidu-ujuvabinõude liikumise seadus — III lugemisel.
15. Kaitseliidu pensioniseadus — III lugemisel.
16. Üüriseaduse kaotamise seadus — II lugemisel.
17. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus — II lugemisel.
18. Kaitseseisukorra seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra täiendamine.

R. Penno (as) ja L. Raudkepi (krst) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumistest juunikuul.

Sekretär kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata otsuste protokoll nr. 75, lisa nr. 2.)

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

rahaasjanduse komisjoni R. Penno asemele R. Kuris (as), A. Kapi asemele L. Raudkepp (krst).

Juhataja: Siinjuures on rkl. Raudkepillt kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühma nimel tehtud teadaanne juhatusele, et kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühm kutsub rkl. Kapi rahaasjanduse komisjonist ära.

4. Eesti-Taani vahelise kurjategijate vastastikku väljaandmise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Tupits: Eesti-Taani vaheline kurjategijate vastastikku väljaandmise konventsioon sõlmiti Kopenhaagenis maikuul 1930. Selle konventsiooni iseäralduseks on, et siin on üksikasjaliselt üles loetud süüteod, mille eest võib kurjategijate väljaandmist nõuda. See loetlus on sisse võetud Taani soovil, kus niisugune süsteem tarvitusel on, ja kes ka Soomega on juba niisuguse lepingu sõlminud, nagu see meil praegu kinnitamisel on.

Neid süütegeusid, mille põhjal kurjategijate väljaandmist võib nõuda, on siin üles loetud üldse 29, kusjuures tingimuseks on, et selle süüteo, mille põhjal võib kurjategija väljaandmist nõuda, maksimaalseks karistuseks oleks vähemalt 1 aasta niihästi Eesti kui ka Taani seaduseandluse järgi, ja sellejuures mõistetav karistus oleks kõigevähemalt 6 kuud. Väljaandmist ei lubata poliitiliste kuritegude eest ja niisugustel puhkudel, kui eeluurimine on lõppenud, süüalune vabaks mõistetud kohtuotsusega, või kui

talle on armu antud, või kui süütegu on aegunud. Konventsioonis on veel ette nähtud eeskirjad kohtuliku abiandmise kohta neil juhtudel, kui tarvilikuks peetakse teise lepinguosalise territooriumil üle kuulata tunnistajaid, toimetada kohtulikku uurimist, või kui on tarvis läbi oma territooriumi lasta ühe lepinguosalise poolt kolmandale riigile väljaantavat kurjategijat.

Arvesse võttes, et see konventsioon on sarnane teistele samasugustele konventsioonidele, mis Eesti juba mitme riigiga sõlminud, ja et selle konventsiooni eesmärgiks on hõlbustada kurjategijate jälgimist, on üldkomisjon selle konventsiooni kinnitamise tarvilikuks tunnistanud, millise ettepaneku mina üldkomisjoni aruandjana Riigikogule esimesel lugemisel teen.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

5. Eesti-Norra vahelise kurjategijate väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Re i.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

6. Eesti-Türgi kaubandus- ja laevanduslepingu kinnitamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Kase puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees A. O i n a s.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

7. Eesti Vabariigi 1930/31. a. kulude ja tulude lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 1 — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. S u u r s ö ö t.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Juhataja: Selle seaduseelnõu juurde on esitatud sooviavaldus rahaasjanduse komisjoni poolt:

„Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus kinnistusjaoskondade koosseisu suurendaks vastavalt kinnistamiseks esitatud asundustalude arvule kinnistusringkondades.“

Sooviavaldus võetakse vastu.

8. Riigi 1931/32. aasta eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja M. L a a r m a n.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 5 — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Kase puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees A. O i n a s.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

10. Tolliseadustiku muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. P u n g.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

11. Kaubalaeva teki juht- ja meeskonna sõidu seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. P u n g.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

12. Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. Kuris'e puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees A. O i n a s.

Juhataja: Kuna seaduseelnõu II lugemisel ei ole parandusi tehtud, jätan ära III lugemisel paragrahvide teksti ettelugemise.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri, I osa §§ 8, 14, 16, 30, 31, 32 ja sissejuhatus ning II osa.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

13. Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. Kuris'e puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees A. O i n a s.

Juhataja: Selle seaduseelnõu III lugemisel jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri, esimese osa §§ 1, 2, 4, 5, 6, 8, 24, 27, 38, 40 ja sissejuhatus ning II osa.

Seaduseelnõu terve sisu võetakse vastu korraga.

14. Kiirsõidu-ujuvabinõude liikumise seadus — III lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja V. Hasselblatt.

Juhataja: Selle seaduseelnõu III lugemisel jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise, kuna II lugemisel ei ole parandusi tehtud.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

15. Kaitseliidu pensioniseadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursõõt.

Juhataja: Selle seaduseelnõu juures ei ole II lugemisel paranduse-ettepanekuid tehtud, sellepärast jätan ära III lugemisel paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

16. Üüriseaduse kaotamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Pung.

Läbirääkimised pealkirja juures.

A. Jõeäär (stp, jätkab kõnet): (K. Baars, tõer: Kas kella 9-ni jälle või?) Nii kurja kavatsust mul ei ole. Ma räägin päris tõsist juttu. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron: Kunagi ei katvate, aga ikka tuleb midagi välja!)

Kui 1927. aastal Üüriseadus osaliselt maksma jäeti selles ulatuses, nagu ta meil praegu maksab, siis olid selleks omad mõjuvad põhjused. Kui oleks olukord 1927. aastal olnud sarnane, mis oleks võimaldanud Üüriseaduse maksvuse kaotamise kogu ulatuses ka Tallinnas, siis ei oleks jäetud seda võimalust kasutamata, ja kui Üüriseadus leiti võimalikuks kaotada teistes linnades täielikult ja Tallinnas ainult osaliselt, siis tõendab see, et kui seadus siin 80% väikekorterite kohta maksma jäeti, selleks pidid sedavõrt kaaluvad põhjused olema,

et kõige parema tahtmise peale vaatamata seda lõplikult kaotada ei olnud võimalik. Kui nüüd arutame lõpliku kaotamise küsimust, siis peaksime selgusele jõudma, kas need põhjused, mis 1927. aastal tingisid selle seaduse osalise maksvajätmise, on vahepeal muutunud, kas neist põhjustest midagi enam praegu ei ole järele jäänud. Ei lugupeetud seaduseelnõu esitajad ega aruandja, ei Vabariigi Valitsus ei ole ühe sõnagagi rääkinud sellest, et need põhjused oleksid vahepeal kõrvaldatud, aga koguni vastupidi: kui nad tõele tahaksid anda, siis peaksid tõendama, et vahepeal majanduslik kitsikus ja kitsikus eriti nende kihtide seas, kes üüriseaduse kaitset vajavad, on süvenenud, ja et see kitsikus süveneb iga päevaga. Meil on viimasel ajal lendu lastud valitsevat olukorda piltlikult võrdlev ütetus, et mujal ilmas pigistavad inimesed sidruneid välja, aga meil sidrunid pigistavad inimese välja. Üüride tõstmisest või üüriseaduse kaotamisest, mille tagajärjeks võiks olla üüride tõstmine, võiks juttu olla ainult siis, kui praegused alla elatismiinimumi olevad tööliste, riigiteenijate, äriteenijate palgad saaksid vastavalt tõstetud, ja ma arvan siis, kui nende kehvide palgasaajate, olgu ta siis vabrikutöeline või riigiteenija, olukord oleks paranenud, nemad siis võiksid ka oma korteri eest maksta rohkem kui praegu. Ma ütlen, siis ei oleks tõepoolest põhjust pikemalt selle küsimuse juures peatuda. Siis võiks juttu olla sellest, et üüriseadus võiks kaotada. (J. Tõnisson, rhv: Kas siis nüüdsel ajal rohkem maksavad võrreldes palgaga?) Korteri eest? (J. Tõnisson, rhv: Korteriid on meil palju odavamad, kui enne, teised asjad on kõik tõusnud.) Kõikides maades on see nähtus sarnane, Eestis ei ole see üksinda nii. Üleilmlikku konjunkturi ei saa muuta, kuigi Eestis üüriseadus kaotatakse. Olen katsunud võrrelda neid andmeid, kuipalju korteri eest makseti enne sõda ja palju praegu. Tuleb välja, et elumaksumuse indeksi teised osad, mida inimene tarvitab riietuseks, ülalpidamiseks, need on korterihinnaga võrreldes suurenenud. Selle vastu ei saa vaielda. Kui meie aga võtame keskmise töölise või ametniku palga reaalkaotuse, selle ostujõu, siis selgub, et see niipalju võrreldes ennesõjaaegsega langenud, et kes enne sõda 1/5 oma sissetulekust korteri peale pidi välja andma, on sunnitud seda välja andma ka nüüd. Praegu töölise keskmine palk, nagu ma juba eelmisel koosolekul kõnelesin, statistiliste andmete järgi on 62,5 krooni kuus perekonna peale, ja ma ei kujuta ette, et tööline odavamalt kui 12

krooni kuus korteri saaks. Korteri ühes kütte ja valgustusega läheb ka praegu $\frac{1}{5}$ sissetulekust maksma. Nii et kui meie võrdleme seda osa ta sissetulekust, mis korteri peale välja läheb, siis näeme, et see väikesem ei ole, kui see osa, mis ta rahuajal samaks otstarbeks välja andis. Kui sissetulek on väikesem, siis on ta sunnitud riie-tuse ja toitluse alal kokku tõmbama. Nii et minu arvates võiks juttu olla sellest, et saaks korterite üürisid tõsta ainult sel tingimisel, kui ka riigiteenijate ja kõikide palgasaajate-töölise palgad vastavalt saaksid tõstetud. Aga selleks praegu ei leidu mingisuguseid võimalusi, vähemasti riigiametnikkude suhtes, sest see osa, mis riigi eelarvest läheb ametnikkude palgakdeks, on sedavõrt suur, et siin sissetulekuid, et ametnikkude palkasid tõsta, praeguste olude juures raske oleks leida. Riigiteenijate pal-kade tõstmisest ei võiks olla kõnet. Era-ettevõtted võiksid oma ametnikkudele ja teenijatele maksta rohkem palka, kui praegu maksavad, selle juures ei ole ka mitte kaht-lust, aga nad ei tee seda vähemalt niikaua mitte, kui neid seaduseandlus selleks ei sunni. Ja et seda lähemal ajal loota oleks, et meie eraettevõtted oleksid sunnitud vii-ma palkasid elatismiinimumini, mis tööliste ülalpidamiseks tarvis, rääkimata tasapin-nast, mis teistes maades valitseb tööliste palkade alal, niisuguseid väljavaateid ei ole vähemalt praegusel ajal, kui praegune jõu-dude vahetõtt seaduseandluses püsima jääb. Ja ma saan neist ettevõtjatest aru. Suurem osa ettevõtetest on välismaalaste kätte sattunud, ma saan aru, et välismaa-lased võimalust kasutavad ja Eesti tööli-sest viimse välja pigistavad, viimse, mis võimalik, ning kasutavad asjaolu, et meie seaduseandjad sarnast talituseviisi igaviisi soodustavad. Kasu, mida välismaa kapital ja välismaa ettevõtted saavad Eestis elava tööjõu ekspluateerimisest, sellest, et Eesti tööliste palganorm on 300—400% odavam neist maadest, kust see kapital meile tuleb, see kasu mahutatakse välismaa pankadesse. See on üks põhjustest, mispärast meie rah-vamajandus praegu kiratseb kapitali puu-dusel. Meie loov tööjõud saab välismaa-laste poolt lihtsalt selleks tarvitatud, et oma maa kapitali suurendada ja oma maa ettevõtteid finantseerida. Et need summad, mis ülejäägina välismaa ettevõtted Eestis annavad, pandaks Eestis tööle, seda ei ole märgata olnud, ja selletõttu ei ole ka siin ette näha lähemal ajal palkade tõusu.

Majaomanikud ütlevad lõpuks, et ega meie ei ole süüdi, et töölisel vähe palka saavad, või et riik ei jõua oma ametnikku-

dele korralikku palka maksta. Mispärast peab meile, majaomanikkudele, sellega üle-kohut tehtama, et meile võimalust ei anta oma majadest saada suuremat sissetulekut, ja mispärast siis just meie peame sellelabi kannatama, et normeeritakse üürisid selleks, et riigiametnikud ja väikesemad palgatööli-sed elada saaksid? Pealt näha näib sar-nane etteheide põhjendatud olema, kuid tu-leb pidada silmas, et absoluutset õigust üldse ei ühegi seaduseandluse juures kätte ei saa. Majaomanikud peaksid tunnustama siiski ka seda, et võrdlemisi suur osa riigi-aparaadi ülalpidamise kuludest, niihästi kaitseväge, politsei, vangimajade ja kohtute ülalpidamise kuludest läheb selleks, et kindlustada muu seas ka majaomanikku-dele nende eraomandust. Siinjuures ei võiks jätta meelde tuletamata, et paljud maja-omanikkudest on oma võlad, mis kunagi majade peale tehtud, võrdlemisi odava kur-siga, nimelt $1\frac{1}{2}$ senti rubla eest selgeks maksnud. Nii et kapital, mis endistel aastatel majadesse paigutatud, annab võrdle-misi rahuldavat sissetulekut. Need, kellel kapitalid läksid omalajal Venemaale hoiu-kassadega, need ei ole rublade eest üht pennigi saanud tagasi. Need, kes paiguta-sid oma mustade päevade jaoks korjatud kopikad meie oma maal asuvasse raha-asutustesse, need on saanud sealt paremal juhtumisel $1\frac{1}{2}$ senti rubla eest. Rääkimata majadest, kus kokkuleppel üüri makstakse, kus ei ole üür seadusega normeeritud, an-navad ka need majad, kus üürid normeerit-ud ning võrreldes Vene ajaga 100—130-kordseks tõstetud, võrdlemisi head prot-senti ja rahuldavat sissetulekut. Eriti kui peame silmas seda, et majaomanikud sise-misi remonte neis majades ei tee, ja ütlevad, et kui üürnik tahab, siis võib ta re-mondi ise teha, kui mitte, siis seisavad korterid remonteerimata aastate viisi. Ja hea on, kui majaomanik temale normeerit-ud 100-kordse üüri, mitte küll 100-kordse, vaid üks Vene rubla 100 marka arvestatud, eest välisremondi ära teeb, et katused läbi ei jookse. Seda on ta sunnitud tegema sellepärast, et maja ei mädaneks. Ja oma arvates on ta siis juba küllalt teinud. Kui vaatame, missugused need majad on, mis Tallinnas üüri-seaduse kaitse alla käivad, siis võime igaüks selles veenduda, et need on mingisugused kastitaolised ehitused, peajasjalikulid linnaservades. Need on puu-ehitused, ehitatud kõige odavama ehituse-viisiga, ilma mingisuguste mugavusteta, ja suuremalt osalt ammugi amortiseeritud, kui arvesse võtame seda, missugust sissetule-ku need majad andnud enne sõda; öel-

dakse selle kohta, et sarnastesse majadesse paigutatud kapital on ka siis rohkem protsenti andnud, kui seda andis linnasüdamas asuvatesse majadesse mahutatud kapital. Kui arvestatakse sellega, kuivõrt juba rahuaajal need majad amortiseeritud, siis võib öelda, et see kapital, mis neisse majadesse paigutatud, on küllalt häid protsente andnud. Ja huvitav oleks just selle seaduse arutamisel käsitada statistilisi andmeid selle kohta, kuipalju on mahutatud kapitali üüriseaduse alla kuuluvatesse majadesse. Kuipalju sellest kapitalist on tasutud 1,5 senti rubla eest ja kuipalju on sellest kapitalist amortiseeritud enne sõda ja pärast sõda. Kui need andmed oleksid meil käsitada, siis võiks öelda täpselt, kas see protsent, mida nendesse hoonetesse paigutatud kapital annab, on normaalne, on ta liiga madal või on ta isegi suurem kui mõnel teisel alal. Ja huvitav oleks, kui selle seaduseelnõu esitajad ütleksid, kui mitu protsenti nende arvates peab see kapital, mis rahuaajal majadesse paigutatud, andma. Aga ma ütlen üht, see on päris kindel, et see kapital ka praeguste üüride juures, mis on normeeritud 100- ja 130-kordseks, kannab suuremat protsenti, kui meie põllumajandusesse paigutatud kapital praegu kannab, enne ilmasõda kandnud on või kunagi kanda võiks. Ja kui see nii on, siis ei või rääkida, et üüriseadus nii hirmus ülekohus on. Meie õnnetus seisab selles, et kapitali protsent Eestis üldiselt on ebaloomulikult kõrge teiste riikidega võrreldes. (K. B a a r s, tüer: Kapitali ei ole, siis on muidugi kõrge!) Osalt tuleb see sellest, et teda vähe on, ja miks teda vähe on, sellest oli juba jutt, et meie tööstus on sattunud välismaa kapitali kätte, ja see kapitali Eestisse ei jäta. Aga see on ainult üks põhjustest. Peab ütlema, et meil ei ole palju nii jõukaid inimesi, kes suudaksid kasutada kortereid, mis saaksid ehitatud praeguse kalliprotsendilise laenuka, selle peale vaatamata, et meil ehitustöölise palgad on peaaegu 50% või pool odavamad relatiivselt võttes rahuaegsetest palkadest. Rootsi ja teiste maade ehitustöölise palkadega ei maksa neid üldse võrdlema hakata, seal on nad praegugi rahuaegsete palkadega võrreldes tõusnud. See asjaolu, see palkade odavus peaks üks faktor olema, mis meil peaks soodustama uute majade ehitamist. Põhjuseks, mis pärast mujal uute majade ehitamine küllalt ei edenenud, olid asjaolud, et ehitusmaterjalid kallinenud ja ehitustöölise palgad tõusnud olid. Meil seda põhjust ei ole. Ja kui meil siiski kalli kapitaliprot-

sendi peale vaatamata uusi maju ehitatakse, on see seletatav sellega, et meil uusi ehitusi püstitatakse kasutades odavat tööjõudu. Kes ehitab oma kapitaliga, oma tarbeks, need arvestavad sellega ja kasutavad odavat tööjõudu. Et meil kapitali protsent on ebanormaalselt kõrge, see takistab ehitamist. Vaatamata sellele, et uued majad, mis ehitatakse, üüriseaduse alla ei kuulu, selle peale vaatamata ei ehitata niipalju, et korterikriis täiel määral kaoks. Üüriseaduse kaotamine ei too neid tagajärgi, mis seaduseelnõu esitajad loodavad, või millega nemad elnõu põhjendavad, nimelt et kui üüriseadus kaotatakse, siis suureneks uute majade ehitamine. Peab ütlema, et seda ei ole meil loota praeguse kõrge kapitali protsendimäära juures. Ma usun, et ma ei eksi, kui ütlen, et üüriseaduse kaotamise tõttu küll ühtki uut maja juurde ei ehitata. Selle seaduse vastuvõtmine annab ainult võimaluse tõsta sissetulekuid ja protsente kapitalilt, mis mahutatud rahuaajal ehitatud majadesse. Seaduseandjad ei võta aga sealjuures arvesse seda, et rahuaajal laenatud ja 1½-margalise kursiga tasutud kapital suurelt osalt rahaväärtuse langemise tagajärjel ka praeguste üüride juures juba annab mitme võrra suuremat protsenti kui teistel aladel.

Siin võiksim ehtlasi meelde tuletada seda, et Riigikogus on omal ajal mõnigi kord juttu olnud sellest, et oleks tarvis leida mingisugune abinõu nende Eesti kodanikkude õigustatud nõudmiste rahuldamiseks, kelle rahad jäid Venemaale pankadesse. Sellest ei ole meil üldse räägitud, et neid saaks kuidagiviisi endisesse seisukorda asetada, kes oma võlad kätte saanud 1½ m. kursiga. Sellest nüüd rääkida ei oleks enam kasu, sest nüüd on sellega hiljaks jäädud. Aga see kõik lubab praeguse seaduse arutamisel öelda üht, et kui majaomanikud räägivad kisedavast ülekohtust, mis selle läbi olevat sünnitatud neile, et üürid on normeeritud 100-kordseks, et see jutt ülekohtust põhjendatud ei ole ja õiglus nii väga ei kannata, kui üüriseadus ka peaks maksuma jääma. Ja lõpuks ei saa öelda ka seda, et majaomanikud täiesti süütud oleksid meil praegumaksvas majandusekriisis. See kriis on suurelt osalt, kui mitte täiesti, vildaka majandusepoliitika tagajärg, mida on Eestis seniajani valitsused teostanud ligemale 10 aastat, seda on teostanud need valitsused, keda ka majaomanikud niipalju või -vähe kui neid ka on, igaviisi on teostanud. Ka nemad on oma raskuse, olgu suure või väikese, alati kodanliku koaliti-

siooni kasuks kaalule heitnud. Nad on ka kõikipidi kaasa aidanud selleks, et meil aetakse laialiste kihtide, nii tööliste, ametnikkude kui ka kehvemate põllumeeste väljakurnamise politikat. Nad on ka kaasa aidanud selleks, et meid hoida valitsusest võimalikult kaugemale, et meie rahvamajanduse politikat kuidagiviisi mõjutama ei pääseks. (K. B a a r s, tõer: Kas sots läheb kodanlaste hulka?) Kui nad oleksid talitanud teisiti, võibolla meie praegune majanduslik seisukord oleks kujunenud teistsuguseks. Kui nad osalt ka selles süüdi, et meil palgad alla elatismiinumini ja selles, et meie palgad, välja arvatud Portugal, kus korteri peale ei ole tarvis niipalju välja anda kui Eestis, on kõige madalamad kogu Euroopas, kui nad süüdi on selles, et üürniku sissetulek on alla elatismiinumini, siis ei pruugiks nad imestada, kui üürnik ei suuda maksta üüri, nagu ta seda siis võiks, kui ta sissetulek oleks poole suurem. Ja kui meil keskmine tööliste sissetulek oleks see, mis elatismiinumium nõuab, umbes 120 krooni kuus perekonna kohta, praeguse 62 krooni asemel kuus, siis, ma juba alguses ütlesin, võiks meil ka kõnelda üüriseaduse kaotamisest, nagu tehakse teistes maades, kus tööliste palkade ostujõud meie omaga võrreldes igatahes mitmekordne on.

Ja kui nüüd küsime, mis on meie majaanikud, kes ka riigi majanduseelu juhtimisest ja seaduseandlikust tööst osa võtnud, kuigi nad ise kehvema kihi väljakurnamisest mingisugust kasu ei ole saanud, vaid võibolla endile otsekohe ehk kaudselt kahju saatnud, teinud selleks? Jõudumööda on nad sellele kaasa aidanud ja seepärast võiks öelda praegu majaanikkudele, et teie omad vitsad teid peksavad, kui üürid on odavad. Kuid lugupeetud härra aruandja tähendas siin eelmisel koosolekul, et üürid minevat nüüd veelgi odavamaks üüriseaduse kaotamise tagajärjel. Järelikult on selle seaduse esitajad, sest lugupeetud aruandja kuulub ka seaduse esitajate hulka, vahepeal arvamisele tulnud, et see, mida kirjutasid mõni kuu tagasi selle seaduseelnõu esitamisel seaduste läbi kunstlikult madalaks hoitud ja osalt kuni miinimumini allasurutud üüridest, millel on olnud hävitav mõju sotsiaalses mõttes, ja see, mida nad kirjutasid „suurest ülekohust, mis sünnib selle läbi, kui üksikutele rahvaosadele pannakse peale rasked kormad teiste osade kasuks,“ et see õige ei ole. Teiste sõnadega, vahepeal on tulnud arvamisele, et see ei vasta tõele. (A. O i n a s, stp: Kus kohas see oli kirjutatud?) Sele-

tuskirjas. Et isegi seadusega normeeritud 100- ja 130-kordsed üürid ei ole miinimumini alla surutud, kunstlikult madalaks hoitud, vaid seaduse kaotamise tagajärjel alanevad need üürid veelgi. (K. B a a r s, tõer: Noh, nii ei ole öeldud.) Võite stenogrammist vaadata. Härra Pung ütles mulle, et üürid alanevad, kui üüriseaduse kaotame. Seda võib aga ka nii seletada, nagu härra aruandja praegu ütleb, et üldiselt üürid langevad üüriseaduse kaotamise tagajärjel. Aga lõputagajärg on ikka üks ja seesama. Lõpukokkuvõttes tuleb nii välja, et majaanikud saavad edaspidi üüri vähem, kui praegu, siis kui üürid üldiselt alanevad. Kui seaduseelnõu esitaja seda arvab, eks jätame siis selle arvamise püsima.

Kui see nii on, siis ei või mingisugusest suurest ülekohust enam juttu olla, vähemalt majanduslikust ülekohust. Majanduslikkude olude tõttu, mida ei saa selle seadusega muuta, tunnistavad selle seaduseelnõu esitajad ise, on neil võimata niigi palju üüri saada üldiselt, kui seda praegu üüriseadus neile kindlustab. Et see osalt võib õige olla, tõendavad osalised väljatõstmised üüriseaduse maksvuse ajal, mis põhjenevad sellele, et on isikuid, kes ei suuda normeeritud üürisid tasuda, kes on võibolla tööpuuduse tõttu jäänud ilma tööta või muul põhjusel ei suuda seda teha. Üüriseadus annab sarnasel korral majaanikkudele õiguse niisuguse üürniku väljatõstmiseks. (M. J u h k a m, tõer: On neid ka, kes maksta ei taha.) Kes maksta ei taha, kui tal varandust on, siis saab igal ajal üüri temalt kätte. Kohus mõistab üüri välja, ja kui varandust on, siis nõutakse see sisse ilma tema tahtmist sealjuures arvestamata. Aga kui tal varandust ei ole, siis on see majanduslik põhjus. (M. J u h k a m, tõer: Mispärast Teie arvates üürnik ideaalne kiht on?) Mina ei idealiseeri kedagi. Igal inimesel on oma inimlikud pähed ja nõrkused. Arusaadav inimlikult on niihästi majaaniku soov oma varandusest rohkem sissetulekut saada, samuti on selge, et üürnikul on soov võimalikult vähem välja anda. Üürnikkudel, kes on asetatud raskesse majanduslikku seisukorda, on raske rohkem maksta, statistilised andmed räägivad nende kasuks, ilma et neid inimesi idealiseerida tarvitseks. Nüüd aga võidakse veel öelda seda, et majanduslikud väärtused on küll ka kaalul. Aga majanduslikud väärtused on siiski kõrvaline asi, kui need kõrvutada moraalsete kannatustega, mida majaanikkudele sünnitatakse seeläbi, et nemad ei saa kuidagiviisi üürnikkudest lahti, üürnikkudest, kes on

muidu väga korralikud inimesed, maksavad tähtajal oma üüriraha, ei riku ei majaomaniku ega kaasüüriliste rahu, aga kelle nägu millegipärast majaomanikule ei meeldi. Kui see ei meeldi, siis peaasjalikult sellepärast, et need on inimesed, kes on sunnitud maksma üüri, mida üüriseadus kindlustab. Üks ebameeldiv nägu võib varsti meeldivaks saada siis, kui majanduslikult see inimene kasulik. Peale selle tunnevad majaomanikud, et nemad seaduse maksvuse ajal ei ole enam piiramata ainuvalitsejad omas majas, nagu nad olid endistel aegadel, ja et on mingisugune demokraatlik kord vahepeal maksvusele pääsenud, mis nõuab nende isiklikkude huvide painutamist üldsuse huvide alla ja protest selle vastu on arusaadav nende inimeste hingeelulisest seisukohast välja minnes. Aga ka siin peab tähendama, et ülekohus ei ole nii kisendav, nagu võis esialgul arvata, sest igal majaomanikul on ka üüriseaduse maksvusel kõiksugused võimalused, et üürnikkudest lahti saada, niisugustest üürnikkudest, kelle nägu nendele mitte ei meeldi. Õnnetus seisab nendel selles, et kohtuskäimine võtab rohkem aega, kui see sünniks siis, kui välja tõsta võiks ülesütlemise põhjal. (Kaitseminister O. Köster: Härra Jõeäär, selle pika kõne pärast Teie nägu ka ei meeldi enam.) Sinna ei saa midagi parata. (Kaitseminister O. Köster: Muidu küll, aga liiga pikk kõne.) Isiklikust seisukohast välja minnes, selleks, et minu nägu rohkem meeldiks, ei saa mina loobuda ütlema seda, mida õigeks pean, ja võitlemast nende õiguste eest, kes mind siia on valinud. (J. Holberg, põl: Niipea kui kõne lühem, hakkab nägu meeldima.) Ma arvan, et härra Köster peab tunnustama, kui seda kuulate, mis ma räägin, et ta ei saa ühelegi väitele vastu vaielda. (Paremalt poolt: Puhas vald!) Ja iseäranis, et ei saa vastu vaielda sellele, mis ma eelmisel koosolekul rääkisin selle üle, et meie asunikud ja põllumehed peaksid iseäranis huvitatud olema sellest, et meie siseturu ostujõud 300 miljoni võrra aastas ei väheneks, et see ka kaaluv faktor on. Nii et ma siin sellele, kas mu nägu meeldivaks või mitte meeldivaks muutuks, selle peale ei saa rõhku panna. (Kaitseminister O. Köster: Selle kõne pärast, muidu pole viga midagi! — Paremalt poolt: Aga siiski 10 korda parem kõne, kui teise, paksema mehe oma.) Ma ei tea, mind ei olnud siin, aga ma arvan, et ka ta asjalikult andmeid käsitas, nagu selle küsimuse juures peaks käsitama.

Praegu majaomanikkudel, kui nad tahavad soovimata üürnikust lahti saada, siis ei ole neil muud tarvis seletada, kui seda, et korterit on vaja kas kojamehele, majaomanikule enesele või perekonna jaoks. Ja üürnik tõstetakse sarnasel korral ilma pikema jututa korterist välja. Tõendama ainult peab tunnistajate kaudu, et vajadus selleks olemas on. (K. Baars'i, tões vahelhüüe.) Kojamehe korteri kohta on muidugi tarvis selgeks teha, et kojamehel korterit ei ole, ja et kojameest ennast siamaale ei olnud, peremees ise täitis neid kohuseid. Aga üks asi on see, kui kojamehele korter on mõistetud, keegi ei sunni, et majaomanik peab korteri kojamehele andma. Kui ta on üürnikud korterist välja saanud, on korter vaba. Aga mis puutub omaniku enda jaoks korteri nõudmisesse, siis see on iga maja jaoks võimalik, sellepärast et on ainult üksikud juhtumised, kus majaomanik ise samas majas elab. Ja Riigikohus on seletanud, et majaomanikule ei saa ette kirjutada, missuguses korteris ta peab elama, ainult see on selge, et kaht korterit korraga ei või pidada. See on ainus pahe, kuid siinjuures peab tähendama, et Riigikohus kõiki neid vaieluse all olevaid küsimusi, mida võib nii või teisiti lahendada, peaasjalikult majaomaniku kasuks seletab. Kui majaomanik ise majas ei ela, siis võib ta korteri iseenda või perekonna jaoks kohtu läbi vabastada ja niimoodi kordamööda üürnikke korteritest välja tõsta. Protsess võtab muidugi väga palju aega, sest peab tunnistajaid üle kuulama, ja ühe maja kohta saab paari aasta jooksul ainult paar korterit tühjaks. See olukord on siiski tasakaalustavaks teguriks, mis hoiab selle eest, et väljatõstmine massiliseks ei muutu. Igatahes üht võib öelda, nimelt, et praeguse üüriseaduse juures ikkagi võimalus oli mittesoovitavast üürnikust lahti saada. Meie praegumaksev üüriseadus annab majaomanikkudele võrdlemisi suured võimalused, Riigikohus on neid võimalusi majaomanikkude kasuks veelgi laiendavalt tõlgitsenud. Seepärast ei võiks ülekohtust ka vabaduse kitsendamise suhtes olla kõnet. Kitsendused, mis praegu üüriseaduse maksvuse ajal järele jäänud, on õieti minimaalsed, ja need kitsendused on tõepoolest tarvilikud ja hädatarvilikud just nende nõrgemate üürnikkude kaitseks, kes ei suuda maksta kõrgemat üüri kui 100—130-kordne. Senikaua, kui ei ole riik suutnud kindlustada igale kodanikule ta eluaset, mida meil põhiseaduse, ja mitte ainult põhiseaduse, vaid ka õigluse mõiste järgi iga riik oma

kodanikkudele peab kindlustama, peab paratamata leppima veel üldsuse huvides üksikute huvide kitsendamisega. Seadused ei tunne üldse kitsendamata eraomandust. Iga omandus ühtlasi ka kohustab. See põhimõte, et omandus kohustab, on viimasel ajal tunnustamist leidnud riikide põhiseadustes ja Saksa põhiseaduses väljendatud sõnadega: „Eigentum verpflichtet. Sein Gebrauch soll zugleich Dienst sein für das gemeine Beste.“

Eesti põhiseaduse § 25 nõuab, et majandusliku elu korraldamine Eestis peab vastama õigluse põhimõttele, mille sihiks on inimesväärlilise ülalpidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis käivad muu seas ka eluaseme saamise kohta. Eluaseme saamine on ka üks kodaniku põhinõuetest, mis õigustatud majandusliku elu korraldamiseks, ja riik peab selle õiguse kodanikkudele kindlustama.

Inimesväärliline ei ole see ülalpidamine, mille Eesti riik oma töölistele võimaldanud, kui silmas peame, et tööliste palgad on, välja arvatud Portugal, kõige madalamad, ja nende ostujõud pool sellest, mis oli töölistel enne ilmasõda. Suuremat osa korteritest, kus tööised kokku kiilunud 3 ja 4 inimest ühte tuppa, ei saa ka kuidagi nimetada inimesväärliliseks. Mitte üksi tööliste korterites ei ole kolm ja neli inimest ühes toas, vaid seda tuleb ette ka suuremates korterites. Ja viimasel ajal ehitatud loomalautes tuleb rohkem õhku looma kohta, kui mõnes üüriseaduse alla kuulavas korteris seda inimese peale tuleb.

Kui aga neilt inimestelt, kes sunnitud viletsate majanduslike olude tõttu seni üüriseaduse kaitset tarvitama, seegi võimalus tahetakse ära võtta, ilma et nende eluase neile kindlustatud oleks, ilma et riik ja ühiskond neile peavarju muretsemise eest hoolitseks, siis võib ennem kõnelda ülekohtust. Kumb ülekohtus oleks suurem: kas see, et majaomanik, kes 1½ margaga rubla eest oma maja selgeks maksnud, peab 100- — 130-kordse üüriga leppima, või see ülekohtus, kui tõstaksime tänavale üürniku, kes oma viimse penni panka viis, kus majaomanik need maja ehitamiseks laenuks võttis ja hiljem 1½ marka rubla eest selgeks maksis, või kui tõstaksime tänavale sõjaslangenud töölise perekonna naise ja lapse ehk sõjas kannatada saanud invaliidid?

Kumb neist ülekohtust oleks suurem, kui tahame seda küsimust asetada ainult õigluse ja ülekohtu pinnale? Mingisugune kaitse peaks ikkagi võimaldatud olema vä-

hemalt üksikutele. Ja kui arvatakse, et see mitte enam selles ulatuses tarvilik ei ole, kui praegune seadus ette näeb, siis peaks rääkima, kui kaugele see kaitse peaks ulatama. Praegune seadus tahab aga täiesti üüriseadust ära kaotada, igasugusest kaitsest ilma jätta kõik, ka sõjaväelased ja teised, kellele selle peale õigus on, ja sel kujul peaks see seadus olema kõigile vastuvõtmatu.

Aastasadasid vana Balti Eraõiguski ütlevad: „Õigused, mis omandusest tekivad, võivad kuuluda igasugustele seadustega kindlaksmääratud kitsendustele.“ Terve peatükk kõneleb neist kitsendustest. Päritvara ei või võõrandada, kinnisvarad koormatakse igasuguste servituutidega, ja tarbekorral võõrandatakse isegi varandused nende omanikkudelt. Ühiskonna huvi on igal juhtumisel kõrgem üksiku huvist. Kuid rääkimata neist kitsendustest ühiskonna huvides, rääkimata sellest, et Balti Eraseadus õiguse annab teatud juhtumistel ametiasutustel sedavõrt segada majaomanikkude õigustesse, et vastu tema tahtmist asutakse maja parandamisele, kohustatakse selleks ametivõimused ja kohustatakse isegi neid mitte ainult maja parandamiseks, vaid teatud kordadel ka omaniku kulul maja mahalõhkumiseks, rääkimata nendest kitsendustest, kitsendab seadus majaomanikku ka üksikute naabrite huvides. Ühis- ehk naabermaja seina vastu ei tohi ahju ega kööki ehitada, võõrasse hoovi ehk katusele ei ole lubatud aknaid seina teha. Tallinnas, Haapsalus ja Rakveres ei ole üldse ilma naabrite loata, ja naabriteks loetakse mitte ainult need, kes mõlemal pool maja elavad, vaid ka need, kes üle uulitsa asuvad, ilma nende loata ei ole lubatud uusi käike, elamuid, aknaid, uksi, korstnaid ja koldeid püstitada, rääkimata suurematest ehitustest.

Lugematutest servituutidest, millega koormatakse kinnisvarasid, võiks nimetada muu seas servituute, mis kindlustavad väljavaate ja valguse.

Kui sarnaseid kitsendusi üksikute kasuks seadus omanduseõigusele tegi juba aastasadasid tagasi, siis seda rohkem õigustatud on ühiskondlikkudest vajadustest tekkinud kitsendused Eesti Vabariigi täieõiguslike kodanikkude kasuks. Ei tohiks meil lubada olukorda, et võiks tänapäev korrata seda, mis kakstuhat aastat tagasi öeldi: „Lindudel on pesad, aga inimesepojal pole paika, kuhu ta oma pea võiks panna.“ Kui meil tekiks massiliselt sarnane olukord, siis oleks see häbiks Eesti Vabariigile.

Kõigil neil põhjustel teen ettepaneku, katkestada üüriseaduse kaotamise seaduse arutamine kuni Riigikogu stügisese istungjärguni.

Juhataja: Rkl. Jõeääre korra kohta tehtud ettepanek ei sisalda komisjoni andmist, vaid arutamise katkestamist, siis peaks see tulema otsekohe hääletamisele.

J. Masing (mo): Seda küsimust on juba Riigikogus küllaldaselt arutatud ja kaalutud väga mitmekülgselt, sellele on palju koosolekuid raisatud. Ja nüüd, kus asi kõigiti läbi sõelutud ja kaalutud, ei ole enam mingisugust põhjust katkestada selle seaduseelnõu arutamist. Seepärast teen ettepaneku, jätkata läbirääkimisi.

A. Jõeääre ettepanek lükata kasetagasi 38 häälega 17 hääle poolt-ollemisel.

A. Rei (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Üüriseadus on kahtlemata erakordsete aegade nähe. Samuti kui meil, on üüriseadus ka paljudes teistes Euroopa riikides ilmasõja pärandus, mis embkumb kas sõjaajal või otsekohe pärast sõda maksma pandud. Varem või hiljem on muidugi soovitud selle erakorralise olukorra juurest tagasi pöörata normaalolukorra juurde. Igalpool Euroopas, kus on üüriseaduse juurest üle mindud normaalolukorrale, on seda üleminekut toimetatud suure ettevaatusega ja valitud selleks niisugused viisid ja teed, mis tekitavad kõige vähem vapustust majanduseelus ja sotsiaalsetes vahekordades. Üüriseaduse kaotamise kohta on kõik autorid rõhutanud, et umbropsu ei või üüriseadust kaotada, vaid seda on vaja teha ettevaatlikult, samm-sammult, ja selleks on teatud eeldused vajalikud. Kui umbropsu, ilma ühegi ettevalmistuseta üüriseadus ära kaotada, siis on tagajärg see, et töölised ja üldse kõik palgasaajad peavad hakkama kõrgemaid palku nõudma, tuleb alustada streigivõitlust palkade tõstmiseks, sest kõik elamistingimused on kujunenud normeeritud üüride järgi. Teisest küljest, kui palgad tõusevad, siis selle tagajärjel satub raskesse seisukorda tööstus, sest tema võistlusevõime väheneb ja see võib omakorda riigi maksubilansile hädaohtlikuks minna. Kuidas teistes riikides on toimitud üleminekut üüriseaduse juurest normaalolukorra juurde, selle kohta pakub väga head eeskuju Belgia riik, kes selle poolest kuulus, et seal on väga energiliselt loodud eeldusi

üüriseaduse kaotamiseks. Üüriseadus pandi Belgias maksma 1919. a. kevadel; teda muudeti ja täiendati mitmele korrale 1921., 1922., 1923. ja 1924. a. Viimaks 1926. a. detsembris võeti vastu praegumaksev üüriseadus, mis korraldab üüriseaduse kaotamist järk-järgult. Selles seaduses on piimliku hoolega ja täpsusega ette nähtud terve rida vahepealseid samme, mis peavad ülemineku üüriseaduse juurest normaalolukorra juurde kergemaks, vähem-vapustavaks tegema. Prantsuse autor, endine Prantsuse minister Bonnefoy, kel Prantsuse parlamendis suured teened korteriküsimuse lahendamise alal ja kes Prantsuse parlamendile esitanud mitu seaduseelnõu korterikitsikuse lahendamiseks, — see autor kirjutab Belgia 1926. a. seaduse kohta, et selle seaduse eriliseks iseloomustavaks jooneks on meetoodiline selgus, millega on kõik erijuhud ette nähtud, mis võimalik ette näha. Belgia üüriseadus ei piirdu üldiste põhilauseste ülesseadmisega, — ta tungib küsimuse kõige peenematesse detailidesse. Selle tagajärg on see, et Belgia seadust käsitades ei tulnud pea ühtki kohtuprotsessi, kuna seaduses on kõik selgelt ja täpselt ette nähtud. Sellest iseloomustavast joonest võib näha head seaduseandjat, ütleb Prantsuse minister Bonnefoy Belgia seaduse kohta. Seal on ette nähtud, et üüriseadus kaotab oma maksvuse järkjärgult, alates 1927. aastast. Üks osa kortereid vabaneb üüriseaduse alt 1927. a., üks osa 1928. a., üks osa 1929. a. ning viimne osa tänavu, see on 1930. a. Kortereid on liigitatud linnade suuruse jägi, korterite suuruse järgi j. n. e. Ühtlasi oli lubatud teatud ajajärkudel üüre kõrgendada seaduses ettenähtud määral. Ühesõnaga — on hoolitsetud selle eest, et üleminek ei oleks järsk ja äkiline.

Aga see ei ole mitte ainsaks ega ka tähtsamaks eelduseks üüriseaduse kaotamisele. Belgias on silmas peetud ka teisi, veel tähtsamaid eeldusi. Ma toon Belgia näitena mitte selleks, et kõikide riikide kohta andmeid ette tuua ja sellega aega viita, vaid sellepärast, et Belgia pakub kõige õpetlikumat ja järeletegemistvääriivat korterikriisi lahendamise alal. Belgia on sellele küsimusele suhtunud kõige selle tähelepanuga, mida see suur ja tähtis probleem väärib. Seadus püüdis täpselt ette näha kõik üksikud juhused, mis võivad elus ette tulla. Peale selle aga pandi Belgias veel suuremat rõhku sellele, et selleks ajaks, kui üüriseadus kaotab maksvuse, ehitustegevus annaks nii palju uusi kortereid, et korterikitsikus kaoks.

Peab tähendama, et energiline odavate korterite ehitamine ei ole Belgias mitte uus nähtus, mida enne ilmasõda ei tuntud. Ei, juba 1889. aastal võeti Belgias vastu seadus, mida täiendati 1892. aastal, millega püüti võimaldada töölistele ja kõikidele vähese palgaga inimestele tervishoiunõuetele vastava korteri kasutamist. Selleks loodi sellekohased erilised komiteed, ja riik hoolitses selle eest, et nendel komiteedel oleks kapital olemas, millega ehitustegevust elustada. Kapitali võimaldati saada riiklikult hoiu- ja pensionikassast. Juba enne maailmasõda 25 aasta kestel — 1889. a. — 1914. a. — arendasid need komiteed väga laialdast tegevust odavate töölistekorterite ehitamise alal. Nimelt oli 25 aasta kestel enne ilmasõda nende komiteede kaudu, mida ma nimetasin, kulutatud odavate töölistekorterite ehitamiseks 109 miljonit franki. Kuna ilmasõja kestel, umbes 6 aasta kestel Belgias ehitustegevus oli täiesti seisma jäänud ja ilmasõja ajal palju maju Belgias sõjategevuse läbi purustati, ja korterikriis selle tõttu Belgias ilmasõja lõpetamise momendiks väga teravaks läinud, siis laiendasid korterite ehitamise komiteed pärast ilmasõda oma tegevust eriti suurejooneliselt, nii et nende kaudu muudetud kapitaliga on 7 aasta jooksul, 1919.—1926. a. 345 miljoni franki eest odavaid tööliste elukortereid juurde ehitatud. Kuid vähe sellest: 1919. a. loodi eriline „Üleriiklik odavate korterite ühing“, kel on iseäranis suured teened korterikriisi lahendamise alal Belgias. Selle „Üleriikliku odavate korterite ühingu“ ülesandeks on luua kohapealsed komiteed ja nende kaudu juhtida ja korraldada odavate korterite ehitamist. Kapitali sellele „Üleriiklikule odavate korterite ühingule“ panid kokku üheltpoolt riik, kes andis $\frac{1}{2}$ miljonit Belgia franki ja teiselt poolt 9 provintsi, kes andsid teise $\frac{1}{2}$ miljonit. Nii kujundati aktsiaseltsi kujuline autonoomne asutis, „Üleriiklik odavate korterite ühing“ 7-liikmelise juhatusega. Kuna poole kapitali panid kokku provintsid ja teise poole riik, siis valiti kolm juhatuse liiget provintside poolt, kuna esimees ja kolm liiget määrati riigi poolt kuninga käsukirjaga. Riik annab sellele „Üleriiklikule odavate korterite ühingule“ kapitali väga odava protsendiga, nimelt 2%-ga, ja see ühing kutsub kohtade peal kohalikud ühinged ellu, kelle kaudu ta kohapealset ehitustegevust arendab, kaasa tõmmates selle juures kohalikke kogukondi ja kohalikke provintse. Nimelt on selle ühingu algatusel tekkinud kohapealsetes kogukondades

üle 200 kohaliku ühingu, kuhu kogukond või üksikud kogukonna liikmed peavad $\frac{3}{5}$ kohaliku ühingu kapitalist kokku panema. Tegelikult tarvitsevad nad aga sisse maksta vaid $\frac{1}{5}$ allakirjutatud kapitalist. Nagu ütlesin, peavad kogukonnad kokku panema $\frac{3}{5}$ kapitali, riik omalt poolt annab $\frac{1}{5}$, provintsid $\frac{1}{5}$. Riik finantseerib kohalikkude ühingute ehitustegevust peamiselt riigi eelarve kaudu, osalt aga riigihoiukassade ja pensionikassade kapitalidest. Kapital antakse kohalikkudele ehituseühingutele 66 aasta peale annuiteetides 2,75%, 1922. aastast alates aga 2,95%. Kui juurde arvata majade korrashoiu kulud, siis teeb kapitali protsent välja 4,2 või 4,5%. Muu seas on majade ehitamisaktiooni juures eriti silmas peetud seda, kuidas kindlustada heade korteritega lasterikkaid perekondi. Lasterikastele perekondadele tehakse hõlbustusi, nii näiteks arvatakse ühingu kaudu ehitatud majades iga lapse pealt, alates kolmandast lapsest kuni seitsmenda lapseni, $\frac{1}{10}$ harilikust üürihinnast maha, kuna selle soodustuse läbi tekkinud puudujäägi katteks võetakse jälle teatavaid makse. Pärast ilmasõda on Belgias kuni 1927. a. lõpuni „Üleriikliku odavate korterite ühingu“ kaudu ehitatud 31.513 korterit, kuna 1889. a. seaduse alusel on ehitatud, alates 1889. aastast, 118.000 korterit. Seega on riigi toetusel üldse ehitatud 150.000 korterit. Tänu sellele, et nii energiliselt on tehtud tööd uute korterite ehitamiseks, on ka Belgias korterikitsikus väikesem, kui kuskil mujal ilmas. Ainult selle tõttu arvati ka Belgias võimalikuks üüriseadus järk-järgult ära kaotada.

Meie praeguse üüriseaduse kaotamise seadust vaadeldes näeme, et selles seaduses ei ole ette nähtud mingisuguseid ülemineku korraldusi, mingisuguseid abinõusid, mis teeksid üüriseaduse kaotamise kergemaks, pehmemaks, vähem vaurikaks. Kuid peale selle väärivad veel tähelepanemist see asjaolu, et meie üüriseaduse kaotamiseks on valitud minu arvates nii ebasoodne silmapilk kui vähegi mõeldav. Meie kõik loeme ajalehtedest igapäev, et meie äärmiselt rasket majanduslikku kitsikust üle elame. See majanduslik kitsikus ei ole mitte kohalik nähe, mille all vaid Eesti kannatab. Ei, see on üleilmlik nähe. Väga autoriteetne Saksa ajakiri „Vierteljahreshefte zur Konjunkturforschung“, mida Saksa ametlik konjunktuuri büroo välja annab, iseloomustab möödunud aastat ja käesoleva aasta alguse ilmajanduslikku olukorda järgmiselt:

Läinud aasta sügisest saadik on pea kogu ilmamajandus näidanud tagurpidiminekut. Küll on olemas väike arv väikesi agraarmaid väljaspool Euroopat, kus majanduseelu tagurpidimineku tendents pole veel end tunda andnud, kuid viimasel ajal on ka seal tundemärgid ilmsiks tulnud, mis lubavad ennustada majanduslikku tagurpidiminekut ka seal. Pea kogu maailmas on käesoleva aasta algusest saadik majanduslik konjunktuur uuesti tagurpidi läinud. Pea kõigis mais on kaupade valmistus, kaupade liikumine ja hinnad langenud, tööpuudus on kogu liinil tõusnud.

Edasi öeldakse selles ülevaates, et majanduseelu allamägeminek ei ole nähtavasti veel lõppenud. Tuleb karta, et majanduseelu tagurpidimineku veel jätkub. Selles ülevaates on üksikasjalikult käsitatud kaubanduse arenemist ja näidatud, et tänavuse esimese veerandaasta jooksul kaubanduse läbikäik on võrreldes läinud aasta esimese veerandaastaga 8 miljardi Saksa marga või 12% võrra vähenenud. Samuti on üleilmlik saaduste valmistamine, produktsioon tunduvalt vähenenud. Ainult mõnes üksikus riigis, — näiteks Prantsusemaal, — on produktsioon jäänud püsima samale kohale kui eelmisel aastal. Kuid ka Prantsusemaa kohta võib öelda, et ka seal on tagurpidiminekut karta, sest kaubanduses-tööstuses püsib seisak.

Eriti tõrkab silma see, et tööpuudus on igalpool erakordselt suur. Ma ei hakka pikki arvustiku andmeid ette kandma, mis selles raamatust ära toodud. Lugupeetud Riigikogu liikmed teavad kahtlemata isegi, et näiteks Inglismaal on tööpuudus suurem, kui kunagi enne, samuti Saksamaal. Samuti on kõigile teada, et ka Eestis tööpuudus väga suur on. Hinnad on tugevasti langenud. Kuulus Inglise majanduseteadlane Keynes arvab, et lähemate kuude kestel ei ole ilmamajanduse alal paranemist oodata. Tema artiklis, mis äsja Inglise ajakirjas „Nation“ avaldatud, toeme muu seas järgmist: „See ei ole veel laiematele ringkondadele siinamaani selgeks saanud, et meie praegusel silmapilgul üle elame kõige raskemat rahvusvahelist majanduslikku seisakut, mis tuleb kõrvutada kõige raskemate majanduslikkude surveaegadega. Passiivsetest sammudest diskondi alal üksipäinis ei jätku, et meid sedavõrt raskest seisakust välja aidata, vaid selleks on vajalik aktiivne ja sihikindel majanduspolitiika. Suurkaubanduse hinnad on praegu 12% võrra madalamad eelmise aasta hindadest ja 8% võrra madalamad, kui aasta algul. Arvesse võttes endisi

kogemusi, tuleb säärast hindade langust tunnustada täitsa erakordseks. Üle minnes 1921./22. a. depressioonist, peame nüükaugele tagasi minema, kuni 70-date aastateni, et midagi sellesarnast leida. Hindade langus oli kiirem ja püsivam, kui näiteks 1907. a. Kuni aasta lõpuni näib vähelootust olema Inglismaal tööpuuduse vähendamiseks, mina ei imestaks, kui see veel suureneb.“

Neist üksikutest andmetest võivad lugupeetud Riigikogu liikmed näha, et ilmaturu konjunktuur on praegu üks kurvematest ja raskematest, millist, nagu Keynes ütleb, paljude aastate kestel pole nähtud. Ja kui vaatame Eesti majandust, mis oleb ilmaturu tingimustest, siis ei tule imestada, et ka meil raske depressioon valitseb. Et meil läinud aastal kui ka käesoleval aastal niihästi põllumajandus kui tööstus raske surve all kannatasid, selle kohta kõneleb terve rida andmeid ja see tohiks kõigile väga hästi tuttav olla. Mis puutub tööstusetöölise palgaoludesse, siis on „Eesti Statistika“ maikuu numbris näidatud, et tööliste palgaolud on viimase kolme aasta jooksul halvenenud. Nominiaalpalk on küll veidi tõusnud, kuna aga elukallidus on rohkem tõusnud, siis on tööstusetöölise palgad märgatavalt halvenenud.

Kuid rahva ostujõu suhtes ei ole mitte üksnes tööliste palgamäärad tähtsad. Veel tähtsam on tööpuudus. Aga tööpuudus on tänava aasta väga terav. Võib väidelda selle üle, kas ta on suurem kui möödaläinud aastal. Võibolla et ta umbes sama suur on. Meil tuleb aga meeles pidada, et läinud talv oli meil tööpuuduse suhtes enneolemata terav ja raske. 1928. a. sügisel tabas meid suur viljakaikaldus, ja sellele järgnesid jällegi enneolemata rasked jääolud. Ei ole imestada, et viimase aja andmed sündivuse ja surevuse kohta väga tröösitult pilti pakuvad, 1929. a. oli meil rekordne aasta, kus sündimiste arv oli väikesem, kui kunagi varemalt, välja arvatud ainult vabadusesõja aasta — 1919, — kus sündimiste arv oli veel väikesem. Kunagi pärast 1919. aastat ei ole meil nii väikest sündimiste arvu olnud, kui 1929. a.

1929. a. surevuse arv oli samuti rekord-selt kõrge, sama kõrge ligikaudu kui 1920. a., kui meil plekiline tüüfus ja muud nakkushaigused möllasid sõja pärandusena. Suremiste arv oli meil 1921. a. 17.100, siis — järgnevatel aastatel — ümmarguselt 18.000, 16.000 j. n. e.; võrdlemisi kõrge surevuse arv oli aastal 1927, nimelt 19.395; kuid läinud 1929. a. oli see — 20.198.

1929. a. surevus ületab sündivuse arvu 954 võrra.

Kuigi tänava aasta kohta ei ole veel statistika teateid, kuid arvesse võttes väga rasket majanduslikku surveaega, mida tänavu läbi elame, on meil vähe usku ja lootust, et tänavusel sündivuse ja surevuse arud märgatavalt paremad oleksid.

Kui valitsemas niisugune ennenägematu majandusliku surve ja kitsikuse konjunktuur niihästi Eestis kui kogu maailmas, siis peab küll ütleva, et õnnetumat aega üüriseaduse kaotamiseks ei või üldse ette kujutada. (A. Jõeäär, stp: Täitsa õigel!) Kui üüriseaduse kaotamisega oleks 1928. a. välja tulnud, mis oli majandusliku tõusu aasta, kus tööpuudus oli märgatavalt väikesem, kui eelmistel aastatel, kus väljavedu oli suurenenud, kuigi sissevedu oli veel rohkem suurenenud, siis oleks see ikkagi kuidagi arusaadav olnud. Inimestel oli veidi rohkem raha liikvel, tööd ja teenistust oli hõlpsam leida, elu oli pisut kergem ja lähedam. Kui niisugusel ajal oleks tulnud üüriseaduse kaotamise ettepanekuga, siis oleks see kuidagiviisi mõistetav ja arusaadav olnud, olgugi et meie juures puuduvad kõik need eeldused üüriseaduse kaotamiseks, mida Belgias vajalikuks peeti. Kui vähemalt majanduslik konjunktuur oleks sobiv üüriseaduse kaotamiseks! Aga praegu on majanduslik konjunktuur meie juures niivõrt raske, et peab lausa imestama, kuidas valitsus tihkab oma sõna selle poolt anda, et üüriseadus kaotataks, valitsus, kes peaks riigi ja üldsuse huvisid esijoonel silmas pidama, aga mitte väikese kihhi huvisid. Ma saan aru, et majaomanikkude esindajad võitlevad oma kihihuvide eest, neile on tähtis, et nad oma valijatele midagi välja tooksid, neile on tähtis, et majaomanikud vabaneksid üüriseadusest. Aga valitsus ei tohiks asuda väikese rahvakihi seisukohale, — valitsus peaks asju hindama laiemate rahvahulkade seisukohalt.

Kui nüüd meil üüriseadus kaotatakse, siis on selle paratamatuks tagajärjeks see, et neis majades, mis praegu üüriseaduse all, üüre tingimata tunduvalt tõstetakse. Kõigil neil julgustamistel majaomanikkude esindajate poolt, või trööstimistel, ehk kuidas neid nimetada, — nagu ei oleks meil üüride tõusu karta, — neil ei ole ju vähemafki väärtust, need on vaid muinasjutud lastele, mida keegi uskuda ei saa. Kui üüriseaduse kaotamisel üürid ei tõuseks, siis ei oleks arusaadav, miks majaomanikud nii tungivalt nõuavad üüriseaduse ära kaotamist. Kahtlemata üürid tõusevad. Selle tagajärg on see, et ka palgad peavad tõusma,

see on — tööstusetöölised sunnitud on tahes või tahtmata võitlust algama palkade suurendamise eest, ja vabrikandid sunnitud on neile vastu tulema, sest praeguste palkade juures ei ole äraelamine võimalik, kui üks tähtis kulu, mida palga abil kaetakse, nimelt korteri kulu, tunduvalt tõuseb. Tagajärjeks on möödapääsemata streigid ja nõndanimetatud tööstusliku rahu rikkumine, mille kindlustamist kõik kodanlikud erakonnad kogu ilmas nii väga hindavad. Teiseks kaudseks tagajärjeks oleks see, et kuna töösturid on sunnitud palkasid tõstma, siis tööstuse võistlusevõime selle all kannatab, ja meie kaupade väljavedu väheneb. Praegune valitsus loeb otsekui oma erialaks, hoolitseda meie kaubabilansi tasakaalu eest. Kõike neid tolle, mida see valitsus on maksma pannud, on alati motiveeritud sellega, et vaja on meie kaubabilanssi tasakaalu viia. Kui aga fluakse niisugune olukord, kus tööstusettevõttele tuleb tööliste palkasid tõsta, mille tagajärjel valmistuskulud tõusevad, siis valmistab see meie tööstusesaaduste väljaveole uusi raskusi, ja on väga võimalik, et need raskused ka riigi majapidamise alal mõju avaldamata ei jäta. Nii tekitab üüriseaduse kaotamine majanduseelus terve rea raskusi ja seepärast oleme küll õigustatud küsima, kas on tõesti üüriseaduse kaotamine hädavajalik praegusel silmapilgul. Kas on tõesti üüriseadus see Prokrustese säng, mis meie majanduslikku arenemist kinni peab ja mida sellepärast vaja nii ruttu kui võimalik kaotada?

Esimestel aastatel pärast üüriseaduse maksamahakkamist kaevati, et kuna üürid on liiga madalad, majaomanikud ei saa ehitada, erakapital ei ehita maju. Ent viimastel aastatel on võrdlemisi väga rohkesti erakapitali poolt maju ehitatud. Üüriseadus ei ole majade ehitamist sugugi takistanud. Väga paljud üürnikud, arvestades seega, et varem või hiljem üüriseadus kaob, ei käi üüriseaduse normide järgi, vaid on ammugi hakanud üle normi üüri maksma ja neil majaomanikkudel, kelle majad käivad veel üüriseaduse alla, on täielik võimalus oma maju korras hoida, remonteerida, värvida ja üsna viisakat kapitali protsenti saada majadest, hoolimata üüriseadusest, — nimelt just sellepärast, et suurem jagu üürnikke maksab märksa rohkem üüri, kui nad üüriseaduse normide järgi maksma peaksid. Kui nüüd üüriseadus ära kaob, siis lisatakse neile üüri tunduvalt juurde, ja maja-peremeeste sissetulekud tõuseksid selle läbi tunduvalt. Fakt on aga igatahes see, et praegusel ajal üüriseadus ei takista kuidagi

giviisi uute majade ehitamist, ja sellepärast ei ole olemas tungivat vajadust selleks, et üüriseadus nimelt just tänävu, raskel majanduseaastal kaotatakse. Eeldus üüriseaduse kaotamiseks peaks ikka see olema, et riigi algatusel kavakindlalt püütakse korterikriisi lahendada, sellepärast ongi meie rühma liige Oinas ettepaneku teinud, et käesoleva seaduse läbivaatamiseks moodustatakse eriline korteriküsimuse komisjon, kes üüriseaduse kaotamist arutaks ja kaaluks ühenduses korterikriisi lahendamise võimalustega. Kuna meie riik on kehv, siis ei suuda meie ses suunas vististi niipalju ära teha, nagu seda Belgia on suutnud, aga tähtis on selles sihis tegutseda niipalju, kui meie olud ja võimalused lubavad. Minu rühmakaaslase Oina ettepanek on minu arvates täiesti põhjendatud, seda ei saa mitte võtta kui ettepanekut, mis oleks sihitud obstruktsiooniks või asja venitamiseks, vaid asi on tõepoolest väga tähtis ja seda väärt, et teda põhjalikult arutataks ja kaalutaks. Ka tuleb silmas pidada, — nagu seda rkl. Jõeäär väga õigesti näitas, et aastaag üüriseaduse kaotamiseks ei ole kohane. Praegu on 1. juuli, ja kui seadus kõige kiiremalt 15. juuliks Riigi Teatajas ilmub, siis jõuab vaid sügiseks, kõige külmemaks ajaks see moment kätte, kus üüriseaduse kaitse puudumisel algab hulgaline inimeste uulitsajehitmine. Ma tean, meie endistes parempoolsete valitsuste ringkondades on mitmel korral räägitud üüriseaduse kaotamisest, aga siis on alati rõhutatud, et kui üüriseadus kaotatakse, siis peab selleks ajaks valima aprilli- või maikuu, nii et see moment, mil teelikult hakatakse suuremal hulgal üürnikke uulitsale tõstma, — ja see tuleb tingimata, — et see moment ei satuks aastaaja peale, kus inimesed otsekohe 20° külma kätte satuksid. Ka aastaaja suhtes on moment üüriseaduse kaotamiseks praegu äärmiselt halb, nii et sellepärast, minu arvates, kui teie ei taha äärmist ülekohut teha nendele, kes üüriseaduse kaitse all olnud, kui teie ei taha, et aastaaja suhtes üüriseaduse kaotamine satuks kõige halvemale silmapilgule, siis oleks tungivalt soovitatav, et minu rühmakaaslase Oina ettepanek vastu võetaks ja erikomisjon moodustataks, kes sügise esitungjargu algul asuks tööle ja kaaluks läbi kõik võimalused ja teed, kuidas korterikriisi lahendada. Vast ei suudeta sel alal lühikese ajaga niipalju korda saata, nagu meie sooviksime näha, ja nagu eriti meie rühmakaaslane M. Martna tahaks, kes korteriküsimuse uurimise alal niipalju töötanud, kuid tähtis ei ole mitte see, kuipalju esimesel või teisel

aastal sel alal teha suudetakse, tähtis on, et sel alal õigele teele asutakse ja midagi tegema hakatakse. Kui sügisel, oktoobrikuul, Riigikogu kokku tuleb, siis on erikomisjonil võimalik küsimust kaaluda. Kui leitakse teed ja abinõud meie korterikriisi lahendamiseks ja selleks võetakse vastavad kavad üles uues riigi eelarve kavas, ja kui ühtlasi üüriseaduse kaotamist teostatakse järkjärgult ja ettevaatlikult, nagu Belgias, siis võiks ka meil üüriseaduse kaotamine sündida väikesema valuga ja vapustusega. Kõike võiks siis põhjalikumalt kaaluda ja arutada. Sellepärast panen Riigikogu liikmetele südame peale, selles tähtsas küsimuses mitte talitada uisapäisa, kerge käega, ühe suletõmbega, vaid minu rühmakaaslase Oina ettepaneku poolt hääletada ja see küsimus anda erikomisjoni.

Vaheaeg kl. 19.35 min. — kl. 20.02 min.

A. Jõeäär (stp, korra kohta): Ma teeksin ettepaneku, praegu seaduseelnõu arutamine katkestada ja see üles võtta järgmise koosoleku päevakorda.

(Paremaolt poolt: Õigel!)

Ettepanek võetakse vastu.

(Üldine müra kohtadel.)

Juhataja: Ma palun austatud Riigikogu liikmeid istuda ja vaikust pidada, muidu juhataja ei kuule oma korraldusi. (Müra keskel. — Juhataja koputab haamriga.)

17. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadus — II lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja J. F u k s.

Üldkomisjoni kaasaruandja M. P u n g.

L. J o h a n' s o n (stp, korra kohta): Ma palun ka see eelnõu täna päevakorrast välja jätta. (Paremaolt poolt: Mispärast?) Siin on mõnesugused parandused ja neid ei saa esitada sellepärast, et ei olnud teada, et eelnõu täna arutamisele tuleb. Siin on teised tähtsad päevakorra-punktid, mis võiks vastu võtta. (Paremaolt poolt: Võib, võib!)

Juhataja: Rkl. Johanson'ilt on ettepanek,

katkestada seaduseelnõu arutamine ja võtta see järgmise koosoleku päevakorda.

Aruandja J. F u k s: Ma vaidlen selle ettepaneku vastu, sellepärast, et see päeva-

korra-punkt on küllalt kaua seisnud päevakorras möödunud Riigikogu ajal, samuti ka käesoleva Riigikogu ajal, ja väga hästi võib teda päevakorda edasi jätta ja arutada.

B. E i l m a n (stp): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Teatavasti selle seaduse puhul võttis sõna rkl. Martna ja tõi ette väga palju puudusi ning lubas teha paranduse-ettepanekuid. Nüüd aga on lugu nõnda, et rkl. Martna haigestus ja ta käes on terve rida parandusi, mida ta kavatses teha. Ta saatis küll need parandused mulle üle, aga ma ei tea nendega midagi teha, ma pean temaga isiklikult rääkima. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Aga rääkige järgmiseks korraks juba ära!) Just nii, selleks ma palungi arutamist katkestada.

Aruandja J. F u k s: Ma vaidleksin veel kord selle ettepaneku vastu. Nimelt möödunud aastal, kui Riigivanemaks oli härra Rei sotsialistlikust rühmast, hariduseministriks härra Johanson sotsialistlikust rühmast, eelnõu aruandjaks härra Voiman sotsialistlikust rühmast ning kaasaruandjaks sotsiaalkomisjoni poolt härra Eilm'an sotsialistlikust rühmast, siis tunnistati see seadus kiireks ja esitati Riigikogule vastuvõtmiseks. Eelnõu sisemiselt Riigikogu päevakorras, ja siis ei olnud sotsialistidel ettepanekuid seaduse juures, seadus oli vastuvõetav. (L. J o h a n s o n, stp: Miks ei olnud, lugege stenogrammi.) Nüüd on aga seadus peale selle läbi käinud mitmest komisjonist, seal on teda parandatud, paremaks ja vastuvõetavamaks tehtud, ja nüüd lõpuks leitakse, et ta ei ole vastuvõetav. Sellega tahetakse seaduse arutamist venitada. Ma vaidleksin selle ettepaneku vastu.

J u h a t a j a: (H ä ä l e t a t a k s e. — R. P e n n o, as — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poole: Ta ütles teile tõtt. — Aruandja J. F u k s: Tõde on valus.) Rkl. Johanson'i ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 23 häält, seega on ettepanek vastu võetud. (L. J o h a n s o n, stp: Enam ei maksa asuniku sõna ka. — N a e r. — L. J o h a n s o n, stp: Teie aeg on möödas! — Aruandja J. F u k s: Teil on ministriks oleku aeg möödas!)

18. Kaitseseisukorra seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja J. T e e m a n t. Riigikaitse komisjoni kaasaruandja J. S o o t s.

§§ 10—15 võetakse vastu.

Kaasaruandja J. S o o t s: Riigikaitse komisjoni nimel teen ettepaneku, võtta vastu uus § 15¹ järgmises redaktsioonis:

§ 15¹. Kui kaitseseisukorda kuulutatud maa-alal tekib sõjapidamise või riigikorra kaitse huvides paratamatu vajadus teha niisugust erakorralist korraldust, mis selles seaduses ette ei ole nähtud, siis kaitsesevägede ülemjuhataja võib panna maksma tarviliku korralduse omal võimul, ette kandes sellest ühtlasi Vabariigi Valitsusele.

Ettepaneku põhjenduseks on mul ette tuua järgmist. See paragrahv ei ole uus, vaid on valitsuse paragrahv, mis tema poolt esitatud kavas oli ette nähtud. Üldkomisjonis, kus seaduseelnõu oli arutamisel, ei saanud see paragrahv enamust, ja riigikaitse komisjonis läksid hääled pooleks, nii et tema esitatakse variandina. See osa riigikaitse komisjoni liikmeid, kes paragrahvi poolt hääletas, põhjendas seda tegelikkude tarvidustega niisugusest ilmasõjas kui ka vabadusesõjas. Teine osa, kes hääletas vastu, ei eitanud seda, et sõjaajal tõesti mõnikord võib juhtuda, et tarvis on ülemjuhatajal sarnast korraldust teha, mida seadus ette ei ole näinud, aga see osa komisjoni liikmeid toonitas, et sel juhul, kui ülemjuhatajal sarnast võimu tarvis on, peaks ta võimu enese kätte võtma, kuid peab tegutsema ja kasutama seda võimu sedavõrt hästi, et kellelgi midagi selle kohta öelda ei ole. Mis ütlevad aga sõjakogemused selle kohta? Sõjakogemused näitavad, et kõik riigid on tarvitanud sarnast paragrahvi, eeskätt korralduste tegemiseks, millega taheti vastukaitset leida lennuväe tegevusele. Sõjaajal selgus, et terved eskadrillid võivad suurte linnade peale lennata, pommisid maha pilduda. Sellepärast tegid vägede juhid korralduse, et teatavatel aegadel linnad pidid pimedaks tehtama. Niisugune korraldus tehti kodanikkudele. Missugune paragrahv oli selle korralduse aluseks? Teie ei leia mingit teist juriidilist alust, kui vastav paragrahv vägede juhatamise seaduses. Ka Vene riigis tehti mõnes sadamalinnas niisugune korraldus, ja ka sellel korraldusel ei olnud mingisugust muud alust, kui vastav paragrahv vägede ülemjuhatajate seaduses. Ka Eesti sõjas tuli seda paragrahvi tarvitada. Ma tuletan meelde üht juhtumist, kus seda paragrahvi tarvitati. See oli see kord, kus minul punaväe diviisiülema Ritt'iga tuli läbirääkimisi pidada sõdurite ületuleku kohta Eesti vägedesse. Neil läbi-

rääkimistel esitas Ritt tingimuse, et kõigile, kes üle tulevad, endised patud maha kustutataks. See nõudmine oli arusaadav sellepärast, et suur hulk punaväe sõdureid olid meie ülejooksikud. Teine osa ei olnud küll ülejooksikud, kuid need olid need, kes olid enamlaste vägede sissetulemisel aidanud vallavalitsusi üle võtta ja selle tõttu Eesti kohtute poolt olid tagaotsitavad ja pidid karistuse alla langema. Et vastavat operatsiooni läbi viia, andsin mina ülemjuhataja nõusolekul tagatise, et neid, kes üle tulevad, ei võeta endiste poliitiliste ja sõjaliste süütegude eest vastutusele. Mispärast ma võisin niisuguse tagatise anda? Sellepärast, et § 15¹ oli olemas Vene vägede ülemjuhataja seaduses ja see maksis ka meil. Kui seda paragrahvi ei oleks olnud, ei oleks minul olnud õigust niisugust lubadust anda, ning seda operatsiooni ei oleks saanud läbi viia. Ka valitsusel ei ole seda õigust, et kellelegi juba ette amnestiat anda. (J. V o i m a n, stp: Lubaduse võib anda, pärast võib seaduseandlikul teel läbi viia.) Nõnda sarnaseid asju ei aeta. Siis oleks pidanud läbirääkimisi pidama Asutav Kogu, kellel kohe otsustamise võim käes. Aga see oleks hoopis võimata olnud, ja selle peale keegi ei oleks läinud. Igatahes niisuguseid asju ei saa suure kella külge panna, ja siin peab võim olema, kes kohe lõplikult otsustab, kas „jah“ või „ei“. Seekord oli vastav paragrahv ülemjuhataja seaduses, ja selle paragrahviga viidi asi läbi. Nende inimeste kohta, kes üle tulid, seati nimekirjad kokku, nende süütegude kohta seati vastavad protokollid kokku, ja niipea, kui asi sõjaväe prokuratuuri jõudis, lõpetas prokurör süüdistuse vastava korralduse järele ära. (K. B a a r s, tõe: Ega see paragrahv niisugust õigust küll ei anna.) See paragrahv annab selle õiguse. Täiesti annab. (A. J õ e ä ä r, stp: Vene vägede ülemjuhataja laskis selle paragrahvi põhjal ilma kohtuta inimesi maha.) Võib ka seda teha, kui tarvis on, kuid meil ülemjuhataja seda ei teinud.

Edasi võiks veel üht ehk teist meelde tuletada. Üks vähema tähtsusega otsus oli, millel ka muud alust ei olnud, kui see paragrahv, see, millega kaugesõidukapten Pitka otsekohe mereväekapteniks ülendati. Seaduses on ette nähtud, et ülemjuhatajal on õigus ülendada esimeses ohvitseri aukraadis otsekohe. Siis on ka ette nähtud, et ta võib järk-järgult ülendada esimesejärgu kapteni aukraadini. Kuid otsekohe kaugesõidukaptenist I järgu mereväekapteniks pole ette nähtud. Kuid olukord oli

säärane, et meil oli tarvis teda otsekohe ülendada esimesejärgu kapteniks. Mispärast? Seepärast, et meie mereväes olid teenistuses esimesejärgu kaptenid, ja sõjaväe kord ei tunnista seda, et ülem oleks väikesemas aukraadis, kui ta alam. Teiseks oli talle tarvis anda mereväe ohvitseri aukraad sellepärast, et rahvusvahelises õiguses on ette nähtud, et isegi sõjalaeva kapten peab olema mereväeohvitser. Kui ta seda ei ole, siis see laev loetakse mereröövliks laevaks ja mitte sõjaväelise vastase laevaks. Muidugi peab siis ka merejõudude juhataja mereväeohvitser olema. Ja et selle küsimuse juures ei tekiks rahvusvahelisi sekeldusi, selle eest pidi hoolitsema ülemjuhataja, mispärast kaugesõidukapten tuli otsekohe teha esimesejärgu mereväekapteniks. (K. B a a r s, tõe: See paragrahv ei anna seda õigust.) See paragrahv annab ülemjuhatajale selle loa. Kui loete läbi selle paragrahvi, siis näete, et see annab selle õiguse.

Küsimine, kas oleks soovitatav, et seda paragrahvi ei oleks, ja kui tarvis oleks midagi sarnast teha, mis seaduses otsekohe lubatud ei ole, et seda siis ilma seaduseta teha? Sellepeale tuleb eitavalt vastata. Meil on üks niisugune juhtumine, kus talitati ilma seaduseta, see on 102 ametiühisuse liikme väljasaatmine. Meie ei leia seadust, kus ministriks oleks õigus antud kodanikke üle piiri välja saata. Kindralkubeneri võim näeb ette, et võib saata kodanikke sõjaseisukorra piirkonnast välja... (K. B a a r s, tõe: Tervel maal on sõjaseisukord!) Siis tuleb neid interneerida. Aga ometi, nagu teada, toleaeagne siseminister luges tarvilikuks seda korraldust teha ilma seaduseta. Kui seda oleks teinud ülemjuhataja, siis oleks sellel korraldusel olnud tõesti juriidiline alus, aga siseministril ei olnud selleks juriidilist alust. (L. J o h a n s o n, stp: Kas nad ühhiselt ei teinud seda?) Kummagil on oma iseseisev võim, üks peab ikka otsustaja olema. (L. J o h a n s o n, stp: Kas ülemjuhataja ei otsustanud?) Seda otsustas siseminister ise ja otsustas seepärast, et tundis, et seda pooldab valitsus ja valitsuse seljataga seisev koalitsioon. Ta otsustas seda otstarbekohasuse seisukohalt välja minnes. (L. J o h a n s o n, stp: Halb ja tarbetu samm!) Ta arvas, et sellega on sisemaa kommunistidest puhastatud. Aga piiril leidusid inimesed, kes otsustasid teisiti. Nad ütlesid, et see on ju väga hea, et sisemaa kommunistidest puhtaks saab, aga sellega ühtlasi saadetakse ka inimesed vaenlase väe täienduseks, kus

nad võivad püssid kätte võtta ja hakata meie vastu sõdima. Ja sellepärast nad otsustasid neid kahjutuks teha, ilma et neil selleks mingisugust juriidilist õigust oleks olnud. (L. Johnson, stp: See oli harilik mõrtsukatöö!) Sõda võib ka võtta mõrtsukatööna. (A. Oinas, stp: Vahe nüüd ikka on!) Ma ütlen, ka see oli otsustatud otstarbekohasuse seisukohalt, aga juriidiliselt niisugune kord ei ole sobiv. Kui aga seaduses on sees § 151, siis on võimalik väljasaatmisi läbi viia täiesti juriidilisel alusel. Süüdlaste vastu on aga ka võimalus sõjaväljakohut tarvitada.

Ma soovitaksin oma poolt sarnane paragrahv vastu võtta, sest kui on midagi tarvis teha, siis selleks peab ikkagi seaduslik alus olema. (A. Oinas, stp: Niisuguseid tapmisi ei ole tarvis üldse teha.) Kui tarvis on, siis tehakse seda ka, kuid tarvis ikkagi seaduse järele käia. (Vaheld.)

Neil eeltoodud motiividel julgen toetada riigikaitse komisjoni selle osa ettepanekut, kes pooldab 151 paragrahvi vastuvõtmist.

A. Rei (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põhjendused, mida riigikaitse komisjoni aruandja ette tõi, minu arvates küll ei suuda veenda § 151 vajaduses. Mis puutub esimesse näitese, see on läbirääkimistesse punaväe komandöri Ritt'i ületuleku asjas, siis olen mina ühel arvamisel härra Baars'iga, kes hüüdis vahele, et käesolev paragrahv küll ei loo seaduslikku alust tolleks kokkuleppeks, mis Ritt'iga sõlmiti. Vaevalt saab üldse lugeda mingisuguse juriidilise väärtusega aktiks kokkulepet teise riigi ülejooksikuga sõjaajal. Niisugust kokkulepet ei saa lugeda juriidiliselt maksvaks tehinguks. Tal on vaid teatud moraalne väärtus, ta kohustab sõjaväeülemust ja Vabariigi Valitsust astuma teatud samme selleks, et asja juriidiliselt korraldada ja sanktsioneerida, kui tahetakse lubadusest kinni pidada, aga et niisugust kokkulepet võiks võtta kui juriidilist dokumenti, millel on juriidiline maksvus ja ka juriidiline alus kõnealoleva paragrahvi näol, sellest ei saa kõnelda.

Mis puutub 102 ametiühingu kongressi liikme väljasaatmisesse, siis ei tea mina öelda, kas siseminister selle juures kõiki maksvaid seadusi silmas pidas või ei. Aga Kerenski ajal 1917. a. ilmus üks seadus, mis meilgi maksev, mis võimaldab riigi julgeolekule kardetavaid isikuid riigi piiridest välja saata. Kas siseminister selle seaduse piirides või alusel talitas või

mitte, seda ma — kordan — ei tea, aga sellekohane seadus oli igatahes olemas, nii et ka selles asjas polnud vajadust käesoleva paragrahvi järele.

Mis puutub admiral Pitka ülendamisesse, siis on ka niisuguseks ülendamiseks olemas palju lihtsam tee, kui käesolev paragrahv, mis teeb seadusse lahtise augu, kust iga asi läbi pääseb. Pole muud vaja, kui vaid ülemjuhatajale seadusega õigus anda erakorralistel juhtudel sõjaväelasi ülendada ükskõik kui kõrgetesse auastmetesse.

Seega kõik need väited, mis riigikaitse komisjoni aruandja poolt ette toodi, ei suuda selle paragrahvi vajadust põhjendada.

Lubatagu mul lühidalt nimetada neid väiteid, mis pärast üldkomisjoni enamus selle paragrahvi vastu oli. Kõigepealt seepärast, et paragrahv esitatud kujul sisaldab sisemist vastuolu. Siin tahetakse seadusega anda õigus igasugustest seadustest üle astuda, see on — seadusega tahetakse sanktsioneerida omavoli. See on iseenesest vastoluline. Kahtlemata võivad sõjaajal niisugused juhtumised ette tulla, milleid ükski seaduseandja ega ükski inimene ei suuda ette näha, — juhtumised, kus olukord kujuneb sarnaseks, et riigi ja rahva saatuse kaalul olles on vaja seadusest üle astuda, on vaja seadust ilmselt rikkuda. Niisugusel korral, arvas üldkomisjon, peab sõjavägede ülemjuhataja ja sisekaitse ülem, kelle tegevusest oleneb rahva või riigi saatus, sedavõrt julge ja kindel olema, et ta täie teadmise ja vastutuse tundega astub seadusest üle, kui ta on veendumusele jõudnud, et suprema recessitas, kõige kõrgem paratamatus seda nõuab. Imelik oleks oletada, et inimene, kelle käes on riigi ja rahva saatus, ei julgeks hädatarvilikke samme astuda, kui temal selleks „bumaagat“, see on — juriidilist alust ei ole. Kui seaduses leidub paragrahv, mis lubab riigi ja rahva päästmiseks seadusest üle astuda, siis julgeb ta seda teha, aga kui seda paragrahvi ei leidu, siis mingu maa ja rahvas hukka. Ma arvan, et sõjavägede ülemjuhatajal, kui ka sisekaitse ülemal, peab niisugustel erakorralistel momentidel olema mehe-meelt, julgust ja vastutusetunnet ajaloo ja rahva ees, et ta julgeb, kui paratamatu vajadus seda nõuab, ka seadusest üle astuda, kui tema veendumise järgi võimalik ei ole riigi ja rahva julgeolekut teisiti päästa. Kui käesolevat paragrahvi olemas ei ole, siis talitab ta suurema ettevaatusega ja vastutuse tundega, kui meie aga

selle paragrahvi vastu võtame, siis avatleme teda ka niisugustel juhustel, kus äärmist vajadust võibolla ei olegi, seadusest üle astuma. (V a h e l h ü ü e.) Inglismaal on juletud nii teha, ja meie võime ka selles küsimuses Inglise eeskju järgi talitada. (J. T õ n i s s o n, rhv: See'ep see meie nuhtlus ongi, kui inimesed pääsnud, siis tuleb paragrahv.) Üldkomisjoni enamus leidis, et käesolev paragrahv vajalik ei ole ja tema võib vaid soovimatuid tagajärgi tuua. Käesolev paragrahv on lõpuks vastolus põhiseaduse § 26-ga, mille järgi kodanikkude põhiõiguste kitsendused võivad maksma hakata vastavate seaduste põhjal ja piirides. Seega peavad seadustes enestes olema kitsenduste piirid ette nähtud. Käesolev paragrahv aga jätab need piirid ülemjuhataja äranägemise määrata. Sellepärast ei ole see paragrahv kokkukõlas põhiseadusega.

M. J u h k a m (töer): Härrad Riigikogu liikmed! Siin tähendati juba, et käesolev paragrahv oli üks nendest ja üks vähestest paragrahvidest, mille ümber keerlesid nii üld- kui ka riigikaitse komisjonis tugevad vaieldused. Paragrahv lükati üldkomisjonis tagasi. Seal oli tal palju vastaseid just vanemate õiguseteadlaste hulgas, ja paragrahv ei saanud enamust ka riigikaitse komisjonis. (J. H o l b e r g'i, põl vahelhüüe.) Härra Holberg, ärge arvake, et Teie ainult sõda näinud olete, teised on ka midagi sõjast kuulnud. Pean ütleva, et ka mina nende hulka kuulusin, nii üld- kui ka riigikaitse komisjonis, kes leidsid, et seda paragrahvi tarvis ei ole. Tarvis ei ole seda kõigepealt sellepärast, et ei maksa millegagi liialdada. Kui võtame vastu seaduse selle paragrahvita ja anname valitsusele need õigused, mida ta tahab, siis arvan, et valitsus on kõik saanud, mis tal on tarvis. Seda paragrahvi ei ole tarvis ja ei ole tarvis asjata ärevust välja kutsuda.

Ei maksa sellele teele nüüd ega ka tulevikus asuda, et muidu midagi teha ei või, kui ikka ja alati olgu paragrahv. Paragrahv olgu ka ülemjuhatajal. Ma olen alati selle meelega vastu vaieldud ja ütlen, et see meelega on viinud meid sellesse seaduste rägastikku, kus on meil seaduseandluse uputus ja alaline seaduste muutmine. Ilma paragrahvita ei taha ega oska meie teha midagi. Meie loome ka oma ametnikkude hulgas, meelega, kus need alati otsivad, kas paragrahvi on ühe või teise asja otsustamiseks või mitte. Peaksime valima tee, mis maksab mitmel

maal, et meie ei hakkaks kõiki üksikasju lahendama seadusega. (K. P ä t s, põl: Siis peab meelega hoopis teistsugune olema, kui meil.) Jah, härra Päts, ma olen Teiega ühel arvamisel. Oleks aeg meil seda meelega kasvatama hakata. Kui nii edasi läheme, nagu viimastel aastatel, siis on tõsist põhjust karta, et ummikusse satume, ja et meie ei suuda seaduseuputusele muul teel piiri panna, kui peame ka siin välisõuandja kutsuma. See on üks põhjus selle paragrahvi vastu.

Vägede ülemjuhatajal — ükskõik kuidas neid on nimetatud — on kõikidel aegadel olnud väga suur võim, kas seadusega ette kirjutatud või mitte, see ei muuda asja. Kas, selle paragrahvi anname või mitte, ka see ei muuda asja. (J. T e e m a n t, põl: Nad on ise võtnud.) Jah, vahel on nad ka ise võtnud, ja harilikult siis, kui neil oli seda tarvis. Ma tahan sellega öelda, et sellel paragrahvil ei ole mingisugust tähtsust, et see paragrahv meid ei päästa. Vene seadust on see paragrahv ilustanud aastakümneid ja on tehtud selle põhjal ainult rumalusi. Need riigid aga, kus seda paragrahvi ei ole, ei ole sellepärast midagi kaotanud. Kaasarvandja tuletab meelde Ritt'i lugu, ja ütleb, et kui ei oleks olnud vastavat paragrahvi Vene seaduses, siis ei oleks saadud läbirääkimisi pidada Ritt'iga muidu, kui oleks tulnud enne läbi rääkida Asutava Koguga. Nii hullud need asjad ei olnud isegi Asutava Kogu päevil. Ma mäletan, et Asutava Kogu vastavates komisjonides arutati palju niisuguseid asju, mis ei ulatunud laiematesse ringkondadesse. Ei ole ulatunud ka hiljem. Kui ka meil on levinevad mälestuste kirjutamise mood ja need on võibolla kirjutatud rohkem kui tarvis, ei ole ka seni kõike laia ilma kantud. Vägede ülemjuhataja oli Asutava Koguga alati kontaktis. Ritt'i lugu selle paragrahvi vajadust ei tõenda.

Aga kui ma selle paragrahvi vastu olen vaieldud komisjonides, ja kui ma teen seda ka täna siin, siis on üks minu põhjendusest järgmine. Vägede ülemjuhataja nii meil kui mujal ei saa ega ei suuda kasutada temale antud suuri õigusi isiklikult. Ta annab osa oma õigustest edasi. Sageasti võtavad temale alluvad inimesed need õigused sellepärast, et nad on sunnitud seda tegema. Vägede ülemjuhataja peab aga sammud, mis tema võlltuste piirides astutud, katma. Kui siin nüüd niisugune blankovõllitus anda tahetakse, siis ei anta seda ainult vägede ülemjuhatajale, vaid tervele reale teistele isikutele. Siin

ütlen ma aga küll, et see oleks teataval määral hädaohtlik.

Kui öeldakse, et ilma selle paragrahvi talitada ei saa, ja arvatakse, et vabadusesõjas talitati selle paragrahvi kohaselt, siis ei olnud see tõeliselt nii. Juba meie Ajutine Valitsus andis oma esindajatele juhtnöörid: Talitage oma parema arusaamise järgi. Rõhutati, et need kõik tegema peavad, mis tarvis, ja mis nad üldse teha võivad. (K. Päts, põl: Mina kui sõjaminister mobiliseerisin vanemate klasside õpilasi ilma mingisuguse seaduseta.) Jah, ma arvan, et see talituseviis oli sel ajal ainuke õige ja otstarbekohane.

Juhuseid, kus vabadusesõja ajal meil väikesed võimud suuri õigusi tarvitasid, oli kümneid ja kümneid. Pole keegi neid võtnud võimuliialdamise pärast vastutusele. Ühes maakonnas näiteks tunnustas mobilisatsiooni komisjon hulga mehi kõlbmatuks ainult sellepärast, et neid sel ajal teenistusse võtta ei võidud. Oli teada, et mehed tahavad püsse mitte selleks, et minna vaenlase vastu, vaid sootu teiseks otstarbeks. (J. Tõnisson, rhv: See oli sel korral täitsa seaduslik, see asi oli ette nähtud üldises mobilisatsiooni korras.) Mis oli ette nähtud? (J. Tõnisson, rhv: Et võis prakeerida.) Eksite täielikult: midagi sarnast ei olnud ette nähtud. (J. Tõnisson, rhv: Oli ette nähtud.) Kuidas võib inimest haigeks tunnustada, kui ta seda ei ole? (J. Tõnisson, rhv: Siis tegite ülearust.) Meie ei teinud ülearust, vaid tegime seda, milleks meil polnud õigust, kuid mida teha oli tarvis. Meie kuulutasime ka mobilisatsiooni välja, kui meil ei olnud selleks vähematki õigust, sest seisukord läks väga kriitiliseks, vaenlane lähenes. (J. Tõnisson, rhv: Millal teie kuulutasite mobilisatsiooni välja?) Märksa varem, kui seda tegi Ajutine Valitsus. (J. Tõnisson, rhv: Ja 16. novembril avaldati see.)

Õigus mobilisatsiooni välja kuulutada on igas riigis ainult kõrgemal võimul.

Kui seda paragrahvi üldse tarvis oleks, siis mitte vägede ülemjuhatajale, sest ka tulevikus valitaks vägede ülemjuhatajaks kahtlemata üks parematest kodanikkudest.. (J. Tõnisson, rhv: Üks imelik ideoloogia küll. — Naer.) vaid tervele reale väikesematele sõja- ja tsiviilvõimudele. Sest kui meil kunagi tuleks vajadus ennast kaitsta, siis peaksime talitama samuti kui vabadusesõja ajal, peaksime talitama igaüks oma parema arusaamise järgi, talitama ruttu, tegema kõik, mis oskame, küsimata, kas paragrahvi on või mitte. Aga

muidugi ei saa meie seadusega niisuguseid määratu suuri õigusi anda kellelegi, ja parem vist oleks, kui meie selle paragrahvi välja jätaksime. Paragrahviga ei saaks meie midagi sisult kätte, ja mingisugust vajadust selleks minu kindla arusaamise järgi ei ole.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Kui kuuled neid seletusi, siis tõesti mõtled, kas on see suvine aeg või hiline tund, et niisugust juttu päisepäeva ajal tohib ajada! (Naer.) Kujutlege nüüd enestele, mis siin kõneldakse! Öeldakse päris lausa, et kui meie anname seaduse, mis võimaldab ülemjuhatajale teatud seaduslikkuse alusel riigikaitse ja rahvusliku julgeoleku huvides, siis tähendab see seda, et meie vastu tuleme ainult — rumalatele! Kui on tarkade meestega tegemist, siis neil ei ole tarvis seda; tähendab, nad võivad seaduslikkusetaliitada, seadustest mööda minna ja on ikkagi rahvuslikud kangelased, kes mobilisatsiooni teinud, ilma et neil seaduslikku alust oleks olnud! Siin kõneles teine Riigikogu liige, Inglismaal oevat teine asi, seal ei olevat seadust! Kuidas on aga lugu Inglismaal? Kas seal tõesti puudub õiguslik alus sarnastel kordadel tegutsemiseks, kui riigikaitse ja rahvuslik julgeolek seda tarvilikuks teeb? See on küll õige, et seal ei ole, nagu Inglismaa seaduseandluses üldse, olemas jus scriptum, see on, kirjutatud seadust, ei ole olemas üksikuid seaduse määrusi, nagu meil osalt Vene aja pärandusena kõik peab olema vormuleeritud „tähe“ all. Seal on aga siiski olemas õigus, kirjutamata õigus. (K. Baars'i, tõer vahelhüüe.) Sõber Baars, natukene kannatada, siis saame asjast üle! Kuigi, vaadake, seal puudub jus scriptum, siis ei ole seal õigus olemata, vaid seal on olemas normid, mis küll kirjutamata, aga on siiski, maksivad kui õigus! Seal ei ole tarvis otsida seaduse tähti, vaid seal on oma normid isegi kombeõiguse alusel, mis on teatud harjumuse põhjal maksvaks kujunenud. Neist normidest ei saa keegi mööda minna, ilma et ei rikuks „seadust“. Ei ole tarvis ainult vaadata, kas on kuskil seaduseraamatus see ja see paragrahv olemas, vaid see, mis nõuab õigus, tehakse kindlaks ka teadusliku uurimise, kombeõiguse jälgimise teel j. n. e. Vaadatakse, missugused pertsedendid olemas on, et siis seletada, mis tõesti õigusena maksab. Kui seal ülemjuhataja midagi teeb, mis ei ole normeeritud, kui ta talitab aga nii, kuidas tarvilik, siis ütleb Inglise praksis

kõigist aegadest läbi käies: See on õige! Kui seal tahetakse otsustada, kas on see või teine samm olnud õigustatud, siis tuleb käsitamisele indenniteedi küsimus.

Käesolev eelnõu on õnneks palju avaram seadus, kui meil muidu tarvitusele võetakse. Siin on õieti sama indenniteedi kord ette nähtud. Ettepanud paragrahvis öeldakse: Kui tekib vajadus teha niisugust erakorralist korraldust, mis kaitseisukorra seaduses ei ole ette nähtud, siis kaitsevägede ülemjuhataja võib panna maksma tarviliku korralduse omal võimul, ette kandes sellest ühtlasi Vabariigi Valitsusele. Enne aga on öeldud § 71, et kaitsevägede ülemjuhataja ja sisekaitse ülem annavad aru oma korralduste ja tegevuse kohta ainult Vabariigi Valitsusele. Tähendab, kõrgema riigivõimu esindaja, kes ülemjuhataja korralduste üle tohib otsustada, on see, kellele tema need ette kannab. See võib temale ka indenniteeti anda. Kui ülemjuhataja korraldus ei leia heakskiitmist Vabariigi Valitsuselt, siis tulevad sellest tõmmata kõik konsekventsid. See oleks niisama, kui näiteks Inglismaal parlament indenniteeti ei annaks. Meie teame aga, et Vabariigi Valitsus sarnasel korral sõjalukorras kahtlemata ei hakka väikesi vormalseid ettekäändeid otsima, vaid siin tuleb sama kord tarvitusele, mis Inglismaal indenniteedi juures.

Sellepärast ei loo see paragrahv sisuliselt mingit muud korda, kui see seni maksnud Inglismaal, vaid võimaldab isegi hädaohtlikkudel silmapilkudel talitada nõnda, et see rahva õiglusetundega ja õiglusemõistega kokku käib. Ainult nõnda saadakse luua usaldusevahetkorda võimu käsutaja vahel üheltpoolt ja õiguslikkuse üle otsustaja vahel teiselt poolt.

Kui tahetakse, et meie peame riigis oma seaduslikkust kaitsma, siis peame välja arendama õigusekorra. Just sel teel, kui katsutakse sundida riigi huvides tegutsejaid mõõda minema seaduslikkuse ja õiguslikkuse põhimõttest, avatletakse neid kõige pahemale teele. (K. Baars, tõer: Kes seda on tahtnud?) Sel korral kui see paragrahv vastu võetakse, ei riskeerita mitte millegagi. Sest niipea kui on ülemjuhataja midagi teinud, kannab ta selle ette Vabariigi Valitsusele, ja see kui riigivõimu esindaja teab, missuguse seisukoha ta võtab. (M. Juham, tõer: Laseb lahti ja võtab kohe uue.) ...Selle eest ärge Teie hoolitsege. Siin on hea targutada, mis valitsus sel korral teeks, kui sõda käib ja ülemjuhataja tegutseb. See on aga asjata jutt. Sellest ei maksa kõnelda.

Kes on neil silmapilkudel tõsiselt tegutsenud, see teab, et nii väiklaselt ja kitsarinnaliselt ei hakata seal arutama. (J. Piiskar, stp: Küll ma ise tean!)

Seepärast arvan mina, et kui tahame siin riigikaitse ja rahvusliku julgeoleku huvides ülemjuhatajale võimu anda, ühtlasi aga teda asetada õiguslikule alusele, siis ei tee selle paragrahvi vastuvõtmine sugugi mitte kahju, vaid see on hädatarvilik ja soovitatav.

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! (L. Johanson, stp: Täna on liidrite päev!) Mina arvan, et minul oleks võimalik siiski kogemuste ja väikese praktilise põhjal selles, küsimuses mõnda seisukohta selgitada, mida siin vast puhtteoreetiliselt võetakse. Ma tuletaksin ainult meelde neid aegu, kus meil vabadusesõja algusel mingisugust kindlalt väljakujunenud õiguslikku korda peale selle ei olnud, mis üldistes lausetes Venemaalt laenatuna oma kohta maksvaks tunnistasime, ja mis meie oludele sugugi ei vastanud ja ei võinudki vastata.

Esiteks, vahekord ülemjuhataja ja Ajutise Valitsuse vahel, mida Vene endine kord ei tundnud, kus ülemjuhataja oli riigipeale alluv, meil aga selle asemel kolleegiaalne organ, kelle võimupiirid väga laialdased ja mittekindlad. Minul tuleb meelde sellest ajast väga palju juhtumisi, kus minule kui Ajutise Valitsuse juhatajale Ajutise Valitsuse poolt ülesandeks tehti ülemjuhatajaga läbi rääkida mitmesuguste sündmuste kohta, mis kuidagiviisi meie poolt tunnustatud seadustega kokkukõlas ei olnud. Olid mitmesugused mobilisatsioonid ja nende mobilisatsioonide kohta tulid kaebused Ajutisele Valitsusele, et on toimetatud seal mitmesugustel oludel ja mitmesuguste vaatekohtade järgi ja väga mitmesugusel viisil on võimu teostajad oma võimust aru saanud, niihästi kodanlikud kui ka teiselt poolt sõjaväelised võimud. Tuletan meelde juhtumist Viljandist, kus kolonel Puskar mobilisatsiooni läbi viis, ilma et ta sellest ülemjuhatajalegi oleks teatanud. Kui siis Ajutisele Valitsusele kaebused tulid, rääkisin tol korral ülenjuhatajaga ja ma pean ütleva, et meil oli mõlemil külm higi otsa ees ja oli raske otsustada, kuidas küsimusest üle saada nii, et see teguviis maksvate seadustega kokkukõlasse oleks viidud.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, nende üldiste olukordadega, millega algas meie vabadusesõda, arvan, et need enam-vähem iga sõja ajal korduvad, tuleb valitsusel ja

ülemjuhatusel arvestada.* Niisugused nähtused võivad ette tulla sagedasti, ja ma arvan, et ülemjuhatajal endal ja valitsusel oleks sellest paragrahvist siiski kasu. Ja mispärast? Kui seadus ette näeb, et ülemjuhataja peab valitsusele ette kandma võimupiiridest üleastumisest, siis on ülemjuhataja kohus rõhku panna alluvate võimukandjate peale, tema peab ju iga nende teo eest vastust kandma ja valitsusele teatama, kui võimu tarvitamine ei ole seaduste piirides sündinud. Kui aga selle olukorra lahtiseks jätame, siis alluvad võimud teevad ära, mis heaks arvavad, ja ülemjuhataja ei saa ka muud teha, kui nende tegevust oma võimuga katta, ilma et tal tarvis oleks valitsuse poole seletustega pöördagi. Kuid tegelikult on olukord niisugune, et kui midagi sünnib, mis seadusega kokkukõlas ei ole, peab ülemjuhataja selle eest vastutust kandma. Ja kui talle teatavad juhtnöörid antud, siis võib ta ka oma alamatele peale rõhuda. Ega meil ei tulnud omalajal ülemjuhatajaga kokkupõrkeid, vaid just temale alluvate ametnikkudega. Ülemjuhataja oli väga halvast seisukorras. Ametnikud ütlesid, et neil on tarvis seda teha, olgugi et ülemjuhataja kümme korda ütles, et ärge tehke seda. Ametnikud ütlesid, et neil ei ole aega teisiti teha ja lõppude-lõpuks oli vahekord halb. Ma räägin seda oma äranägemise järgi. Ka minul oli õige raske osa täita, sest valitsuse poolt tehti kohuseks, et ülemjuhatajaga võib läbirääkimisi pidada ainult valitsuse juht, mitte üksikud ministrid, ja vahekord läks selle tõttu veel keerulisemaks. Ajutine Valitsus oli aga valitsus, kes võis seadusi anda ja võis keerulisi vahekordi ka oma antud normide abil lahendada. Aga see asjaolu, et maksivad seadusi rikutakse, ei või meil ometi tulevikus eeskujuks jääda. (M. Juhkam, tõer: Aga üle sellest ei saa ka tulevikus.) Ja kui see on kord sündinud, siis tulevikus ei tohi seda enam mitte olla. Me teame, kuidas vabadusesõja lõpul heideti ette meie komandantidele, et nad ei ole ühes või teises asjas nii tegutsenud, kui tarvis ja kui nende kohus oleks olnud. Olid ju pahandused suured. Aga kui keegi oleks vaadanud, kui need komandandid tegutsenud ei oleks, ega väevõimul korda jalule seadnud ei oleks, ei oleks meil ka korda üldse olnud. Ma kordan veel, et see oli teataval ajal tarvilik, kus riigivõimu kohapeal ei olnudki. Tulevikus aga, kus riigivõim on, kus rahvas harjunud korraga, kus ametiasutuste vastu teatavad nõudmised on, seal niisugust korda, nagu vabadusesõja algusel oli, lubada ei tohi. Siin peaks kin-

del kord juba olema, ja ülemjuhataja võib siis kõigi oma alamate käest selle korra austamist nõuda. Kui meie aga seda ei tee ja arvame, et ülemjuhataja on tark mees, kes teab, mis tarvis, siis sellega seame tema palju halvemasse seisukorda, kui see on, mis kõneallosel paragrahv looks. Sellepärast olgu küll ülemjuhataja väga tark ja esimene kodanik, parem on siiski, kui tal oleks käepide ja kui ta saaks öelda oma alamatele, et mina pean vastutama valitsuse ees, ja seepärast peate teie minu ees oma tegude eest vastutama. See loob korra, ja seepärast arvan mina, et siin mitte puhtteoreetiliste, vaid just praktiliste äranägemiste järele oleks tarvis see paragrahv sisse võtta.

A. Rei (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina juhiksin tähelepanu sellele, et see paragrahv kõneleb järgmist: kaitsevõgede ülemjuhataja võib maksima panna korraldusi ja peab nende üle ette kandma Vabariigi Valitsusele. Kui sellest paragrahvist tahetakse teha auk, kust läbi pääseksid ülemjuhatajale alluvad sõjaväe- ja tsiviilvõimud, siis just oleks väga kardetav seda paragrahvi vastu võtta. (J. Tõnisson, rhv: Seal ei ole midagi öeldud sellest.) Tuleb silmas pidada, et see, mis vabadusesõja algusel sündis kohapeal vähemate sõjavõimude kui ka tsiviilvõimude poolt, see ei või niisugusel kujul enam korduda. Mina olen ses suhtes ühel nõul rkl. Juhkamiga, et sõja lahtipuhkemisel tuleb palju niisuguseid asju ette, mis ei ole seaduses ette nähtud. Kui aga peaks juhtuma, et — tahame loota, et seda kunagi ei juhtu — kui peaks juhtuma, et riigi ja rahva saatus on kaalu peale pandud, siis leidub meil juba täielik kaader ametnikke, kes seaduslikku korda tunnevad, samuti nagu ka meie ohvitserkond seadusliku korra nõuetega küllalt tuttav on. Kui Eesti Vabariik tekkis, siis olime selles mõttes pea täiesti lagedad, kuna asjatundlikud ametnikud, kes riikliku asjaajamisega tuttavad, pea täiesti puudusid. Selle poolest oleme meie palju edasi jõudnud ja, tahame loota, jõuame veelgi palju edasi. Ametnikkude vilumus ja asjatundmine kasvab päev-päevalt. (K. Pätts, põl: Nüüd ei julge inimesed seda vastutust enda peale võtta, mis nad siis tegid oma vastutusel.) Kui aga mõeldakse, et selle seadusega tahetakse katta mitte ükski seda, mis ülemjuhataja ise teeb ja korraldab, vaid ka seda, mis alluvad sõjaväe- ja tsiviilvõimud omavoliliselt teevad, siis on see väga hädasohtlik paragrahv, see avab omavolile ukсед ja aknad. (J. Tõnisson, rhv: Seda ütles härra

Päts, et selle läbi saab ära hoida.) Kuidas ära hoida, kui selle paragrahviga antakse laiad võimalused omavoliliseks talitamiseks. (J. Tõnisson'i, rhv vahelhüüe.) Härra Tõnisson, ma soovitan selle paragrahvi läbi lugeda, kus on siin juttu kohaliku komandandi tegevusest. Kui ma öieti aru! sain rkl. Tõnisson'i seletusest, siis püüdis ta seletada, et see paragrahv vastavat Inglise korralt. Kui nii, siis kujutab härra Tõnisson omale Inglise korda sootu võõriti ette. Inglise seadustes, kirjutatud või kirjutamata seadustes, ei ole kuski niisugust paragrahvi, et sõjavägede ülemjuhataja... (J. Tõnisson'i, rhv vahelhüüe.) Kui oleks niisugune norm olemas, emb-kumb, kas kirjutatud ehk kirjutamata seaduses, siis järgneks sellest, et parlament ei võiks kunagi „indemnity act'i“ vastu võtmata jätta. Kuid meie teame, et Inglise parlament võib vägede juhataja vastutusest vabastada ja võib ka mitte vabastada.

K. Päts (põl, fakt. märk.): Pean faktilise märkusega lugupeetud Riigikogu liikmete tähelepanu sellele juhtima, et minu eelkõneleja ei saanud minu mõttekäigust aru, nagu lootsin. Täheandasin, et alamvõimud olid sunnitud tegema, mis tähtis, ja pöörasid ülemjuhataja poole, ja ülemjuhataja pidi selle mingisuguse korralduse heaks kiitma, muidu võisid nad kohtu alla sattuda. Ülemjuhataja oli pandud pretsedendi alla ja pidi seda tegema. Kui aga on maksev niisugune kord, nagu praegu siin ette nähtud, siis ütleb ülemjuhataja, et mina ei saa seda teha, vaid pean enne sellest valitusele teatama. (M. Juham, tõer: See on juba blankovolitus neile kõigile.) Varemalt võidi pöörata ülemjuhataja poole ja paluda, et katke meid kinni, aga kui ülemjuhatajale öeldakse, et ta võib ainult neid korraldusi teha, mis seaduses ette nähtud, ja mis Vabariigi Valitsus, heaks kiidab, siis ei juhtu seda.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Ei ole arusaadav, mispärast siin tarvis on öelda, et kui mina siin rõhutan, see paragrahv on oma mõtte järele kokkuõõlas Inglise õigusekorraga, siis minul Inglise riigikorrast arusaamist ei olevat?! Mida see nüüd aitaks tõendada, kui minul ei oleks seda arusaamist?! Tõelikult on aga lugu nõnda, et mina ütlesin: Selle paragrahvi mõte, see kord, mis siin luuakse, on kokkuõõlas sellega, mis tegelikult maksab Inglise õigusekorra järgi. Nüüd aga tullakse ja öeldakse, Inglismaal ei olevat niisugust paragrahvi ja see tunnistavat,

et minu väide ekslik on. Ei ole mina kunagi öelnud, et Inglismaal on niisugune „paragrahv“ maksmas, vaid seal maksavad kirjutamata normid. Ja kui maksev norm ütleb, et tuleb tegutseda nõnda, nagu nõuab suprema lex — salus publica, siis on sellega tegu õigustatud. (K. Baars, tõer: Aga parlament?)... Kuule, jäta 'sina nüüd parlament, — see on teine asi! See ei tõenda siis sugugi, nagu oleks Inglismaal ainult jällegi mõnda teatavat seaduse paragrahvi tarvis, mis võimaldaks otsustada, kas on ülemjuhataja tegu õige või mitte. Inglismaal on tegelikult just see kord maksmas, et kaetakse teatavad teod heakskiitmisega riigivõimu esindaja poolt vastavas korras, nõnda nagu siin seda on kavatsatud teha. (Vahelhüüe: Ei ole.)... Mitte ei ole sõna-sõnalt nõnda, aga mõtte järgi on see nii!

Sellest ei järgne mitte sugugi, nagu käiksid selle paragrahvi alla veel teised vähemad võimu teostajad. Seadus ütleb, et siin on tegemist ülemjuhataja tegudega. Mis, on kuski teinud komandör või mõni teire võim, see ei kuulu selle paragrahvi alla. Alles siis, kui ülemjuhataja oma korraldustega on katnud teiste tegusid, peab tema selle eest vastutama.

Nii oleks asjata hoiduda selle paragrahvi vastuvõtmisest selle kartusega, nagu võidaks siia alla tuua veel väikesemate võimude korraldusi. Seda ei saa sellest paragrahvist kuidagi välja lugeda.

Nagu rkl. Päts seletas, ei ole tema tahtnud siia alla tuua kohalikkude võimude korraldusi, vaid tema näitas ainult, kuidas meie selle korra järele saame ära hoida seda, et omavoliliselt hakkab tegutsema inimene, kes kuulub ülemjuhataja alla.

Teiselpoolt on 'sarnast paragrahvi meie oludes eriti tarvis selle poolest, et meil ei ole neid traditsioone, mis näitaks Inglismaal olemas. Inglismaal on võimalik seisukorda vabamalt hinnata. Sest seal ei ole kirjutatud paragrahve, mis kitsendavalt mõjuksid, vaid et seal on maksvad ka kirjutamata normid. Meil ollakse aga harjunud sellega, et ikka nõutakse, kus on „paragrahv“, mis tegu katab! Kui siis ülemjuhatajal, olgu ta ka kõige targem, ei ole niisugust kate, seaduseandluses olemas, siis on, nagu vahelhüüdes täheandasin, juhüis käes, kus tullakse ja hakatakse paragrahve otsima. Ja kui siis ka kõige targema, vahvama ja julgema ülemjuhataja korraldustele ei leita „paragrahvi“, siis hakatakse teda viirutama, siis, tuleb kohus, siis tulevad uurimised ja igasugused selgitused. Ei hakka ma nimetama nimesid, aga nagu

teada, on just mõni suurte teenetega vabadesõja tegelane pidanud aastate jooksul uurimiste all olema. On teada, kuidas teda vintsutati! Ei piudunud palju, et tema ka majanduslikult oleks ruineeritud, seepärast et tema korraldustele ei leidunud katet „paragrahvides“. Alles suure vaeva järgi läks korda ära hoida hukkamõistvat otsust ja rulineerivaid määrusi.

Kui teie kõnelete, et Inglismaal võib tark ülemjuhataja, julge mees, kõik teha, mis tarvis on, ilma seaduse paragrahvita, ja soovitate ka meie inimestele sedasama korda, aga pärast tulete ja hakkate hõlmast kinni julgel mehel ja käristate temalt hõlma ära, — vaadake, kas see on siis üks ja sama?! Kui on olemas terve õiguslik süsteem, mis kirjutatud seaduse alusele rajatud, siis ei saa mitte kõnelema hakata kirjutamata õiguse normide kasutamisest, mis Inglismaal suure traditsiooni kandel sootu teisiti mõjub, kui meil!

Vaadates meie oludele peame võimaldama tõsistele meestele edaspidi tegutseda parema arusaamise ja silmapilgu nõuete kohaselt, aga just seaduslikul alusel seaduslikkuse vaimus, — õiguse alusel!

Nii ei maksa meil siin ka väga kõnelda sellest, kuidas keegi on julgenud kunagi ilma seadusteta midagi teha.

Kui meil tõesti edaspidi seaduseandlus on arenenud, meie õigus ise riiklikult välja arenenud, — kas siis tuleb keegi veel renommeerima seletusega, kuidas tema seaduse vastu teinud! Tahaksin näha, kuidas tema käsi siis käiks!?

Kaasarandja J. Soots (lõpusõna): Mõned rahvasaadikud on vaieldud selle paragrahvi vastu, et tuues näiteid vabadesõjast, nimelt nooremate väejuhtide tegevuse kohta, kus nad seadusest üle astunud. Ma pean ütleva, et nooremate väejuhtide tegevus käesoleva paragrahvi juures ei kuulu käsitamisele, see paragrahv käsitab ülemjuhataja võimu. Ma olen läbi elanud 3 sõda, 3 mobilisatsiooni, nimelt 2 Vene riigis, kus riik oli rajatud ja kord loodud. Seal ei tulnud seadusest üleastumisi mobilisatsiooni ajal ka nooremate väejuhtide poolt. Kuid meie vabadesõja ajal oli riik loomisel, vanad seadused olid iganenud, uusi polnud, sellepärast see nooremate väejuhtide talitamine sagedasti seaduse vastu. Kuid sel ajal oli ka eriline võim — Ajutine Valitsus, — kelle käes oli isegi seaduseandlik võim, ta võis määrustega ja korraldustega asja niiviisi reguleerida, mida muidu ei saanud korraldada. Keegi ei ole suutnud ette

tuua, et ülemjuhataja oleks oma võimu, mis talle see paragrahv annab, kurjasti tarvitanud, küll aga tõin ma näiteid, kus see paragrahv positiivseid tagajärgi andis. Selle küsimuse otsustamise juures peaks ka tähele pandama hingeolulisi põhjusi. Teie võtate ülemjuhataja umbusaldusega vastu, teie ei anna temale võimu, aga nõuate palju. (K. Baars, tõer: Meie anname temale võimu.) Sõda on ootamatuste väli, ootamatuste labürint. Seadus ei saa kõiki ootamatusi ette näha, sellepärast peab ülemjuhataja võim ka ootamatuste peale ulatama, eriti kui riigi saatus on kaalul. Teie võtate ülemjuhataja umbusaldusega vastu ja sellejuures nõuate, et tema peab targasti tegutsema, ja valvate, et kui midagi halvasti läheb, et siis külge hakata. Meie soovime ülemjuhataja kohal näha täie vastutustundega isikut. Kellel vastutustunne arenenud ei ole, see ei nõua omale võimu, aga see, kellel vastutustunne on arenenud, see nõuab võimu. Ja sellepärast juba on see paragrahv tarvilik. (M. Juhkam, tõer: See inimene ei hakka kauplema, vaid läheb, kui teda kutsutakse. — Vahelhüüe: Õige!)

Aruandja J. Teemant (lõpusõna): Üldkomisjoni aruandjana toetan ma üldkomisjoni seisukohta ja arvan, et see ettepanek, mida kaasarandja tegi, ei peaks vastu võetud saama.

Sõda ei peeta siidikinnastega. See on selge. Teiselt poolt ei ole kaugeltki umbusaldus ülemjuhataja vastu, kui tahetakse öelda, et seadus peab ette nägema tema võimupiirid. Kui praegusel korral öeldakse, et vähe on sellest, mis praeguses seaduseelnõus, siis öelge ära, mida teie näha tahate, missugune võim peab üksikasjaliselt ülemjuhataja võim olema. Kui teie aga ülemjuhatajat kõik teha tahate lubada, siis öelge, mis jaoks meil seda tervet seadust üldse tarvis on, küllalt ju oleks, kui vastu võetaks ainult § 151 praeguses eelnõus, sest see lubab kõik ülemjuhatajale. Ja kui kardetakse, et ülemjuhataja võib sarnase seisukorras olla, et teda võib kohuga ähvardada, siis tulletan ma meelde, et meil hakkab maksma uus nuhtluseseadus, mille § 599 järgmiselt kõlab: „Võimuliiakduseks ei loeta juhtumust, kui riigi või omavalitsuse teenija saadab korda mõnedel erakorralistel asjaoludel teenistusala'se teo, milleks seadus või tema peale pandud ülesanne ei andnud temale õigust, mis aga hädatarvilik oli riigi huvides või mida asjatungivuse pärast kuni selleks loo saamiseni ei võidud lükata edasi nähtava

hädaohuta või kahjuta teenistuse huvile.“ Selge on, et ülemjuhataja sarnasel korral, kui ta riigi ja üldsuse huvides tegutsedes maksvast seadusest üle astub, siis see teda igasugusest vastutusest vabastab. Teiselt-poolt ei tohi meie, lugupeetud Riigikogu liikmed, ära unustada, et inimesed jäävad inimesteks. Meil võivad küll olla laia silmavaatega inimesed, aga siiski teatavas olukorras võib lehvida teatav parteivaim, ja siis võib kujuneda § 15¹ hädaohtlikuks, missugune kartus aluseta ei ole, kui meelde tuletada seda, mis kõik ajaloo sündinud ei ole. (J. Tõnisson, rhv: Vabariigi Valitsus otsustab siis!) Kas meie ajalugu läheb sirgejooneliselt, kes teab? Vaadake mis ilmas on sündinud, ja siis öelge, kas võib seisukohale asuda, et § 15¹ selle näol nii kergelt võib vastu võtta. Ma ütlen, kui ülemjuhataja on tegutsenud riigi huvides, siis ei või juttugi olla tema vastutusest.

Kohtu- ja siseminister A. Anderson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahaksin selle küsimuse puhul mõne eksi-arvamise ära hoidmiseks teha paar märkust. Kui kõigepealt arvatakse, et see paragrahv, mille riigikaitse komisjon ette

pani ja mis ka valitsuse redaktsioon oli, midagi uut meile tooks, siis on see ekslik arvamine. Meie praegumaksvas seaduses ülemjuhataja õiguste kohta, — „положение о полевом управлении войск в военное время“ — on see õigus juba olemas ja seda õigust tahetakse kinnitada ka kaitseisukorra seaduses.

Teise märkusena tahaksin tähendada, et meil praegumaksva Vene ministeeriumide seaduse järgi igal ministril on õigu's samme astuda niiöelda seaduse laiendamiseks, see tähendab samme, mida seadus ette ei näe, ja mida kõrgem võim kinnitab. Järelikult ei anta ülemjuhatajale käesoleva paragrahvi mingit uut õigust, mille vastu võiks sisuliselt olla. Seda õigust ise on aga ülemjuhatajale tarvis.

§ 15¹ võetakse vastu 42 häälega
29 hääle vastu.

§ 16 võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud. (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek, lõpetada, koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.39 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

